

Explaining the Consequences of Spatial Management Fragmentation on Effective Governance in Ahvaz Metropolis

Afshin Karami¹✉, Saeid Khatam²

1. PhD Assistant Professor of Political Geography, Department of Geography, Faculty of Literature and Humanities, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran (Corresponding Author) E: a.karami@scu.ac.ir

2. full Post-Doctoral Researcher in Political Geography, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran E: s.khatam@modares.ac.ir

ARTICLE INFO

Keywords
Administrative-Spatial Divisions
Hierarchy of Divisions
Heterogeneity
Governance
City of Ahvaz

Article History:

Received:
10 Oc 2025
Received in revised form:
04 May 2026
Accepted:
14 May 2026
Available online:
22 May 2026

ABSTRACT

One of the fundamental challenges of urban administration in Iran is the multiplicity and diversity of levels of administrative-spatial divisions in metropolises. Governmental organizations, offices, and various sectors typically have their own specific spatial divisions within metropolises. The heterogeneity and lack of uniformity in these spatial divisions lead to unnecessary multiplicity and complexity of administrative-spatial divisions, posing challenges to effective governance in metropolises. Accordingly, this research examines and analyzes the heterogeneity of administrative-spatial divisions in the metropolis of Ahvaz and the potential challenges arising from it. This study is qualitative, exploratory-applied research. In the qualitative part, the Delphi technique was used to determine the research components and indicators. Snowball sampling was employed in the qualitative section. Considering the necessary criteria and reaching theoretical saturation in the data coding process, the number of experts who collaborated in the research process eventually reached 15. Targeted sampling was used in the quantitative section. Then, using MICMAC software and the Interpretive Structural Modeling (ISM) method, the factors were leveled. The research results indicate that heterogeneous administrative-spatial divisions in Ahvaz are not merely a structural issue but a self-reinforcing systemic one that can persist through negative feedback (such as institutional competition). This cycle can only be broken through simultaneous intervention at legal (reforming centralized laws), institutional (organizational integration), and social levels.

Citation: Karami, A. & Khatam, S.(2026). Explaining the Consequences of Spatial Management Fragmentation on Effective Governance in Ahvaz Metropolis), Geography, 24 (88), 1-20.

doi <http://10.22034/jiga.2026.2073202.1448>

© The Author (s). Publisher: Iranian Geographical Associati This is an open access article under the CC BY NC license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>)

Extended Abstract

Introduction

The administration of cities in Iran faces a fundamental challenge rooted in the multiplicity and diversity of administrative-spatial division levels within its metropolises. Various government organizations, departments, and sectors often operate based on their own specific, and often conflicting, spatial boundaries within a single urban area. This heterogeneity and lack of uniformity in spatial divisions lead to unnecessary complexity, a proliferation of administrative boundaries, and significant obstacles to achieving good urban governance. Such fragmentation results in scattered authority, reduced transparency, increased coordination costs, and ultimately, inefficient public service delivery and a decline in the quality of life for citizens.

The city of Ahvaz, as a major Iranian metropolis, exemplifies these challenges. Its specific geographical, social, and economic characteristics—including high migration rates, widespread informal settlements, and ethnic-cultural diversity—intensify the negative impacts of this administrative-spatial fragmentation. The misalignment between political boundaries, management zones, and service areas among different institutions (such as the Municipality, Governorate, Ministry departments, and independent organizations) leads to an unequal distribution of resources, a lack of coherence in urban planning, and diminished accountability of local institutions.

This research seeks to address this gap by conducting a case study of Ahvaz. The primary research question is: What impact do heterogeneous administrative-spatial divisions have on the quality of governance in Ahvaz metropolis? Furthermore, it explores how these dysfunctions affect the equitable distribution of services, coordination among governance institutions, and citizen participation. Ultimately, the study investigates whether reforming the structure of administrative divisions can lead to improved governance quality in Iranian metropolises.

Methodology

This research is qualitative, exploratory, and applied in its approach. It employs a mixed-methods design to comprehensively investigate the complex phenomenon under study.

Qualitative Phase: The primary objective of this phase was to identify the key components and indicators influencing the relationship between heterogeneous divisions and governance quality. The Delphi technique was utilized to gather and refine expert opinions. The sampling method for this phase was snowball sampling, a non-probability technique suitable for reaching knowledgeable experts in a specific field. The selection criteria for experts included theoretical mastery, practical experience, willingness to participate, and accessibility. The data collection process continued until theoretical saturation was achieved in the data coding process, ultimately leading to the participation of 15 experts. Through continuous comparative analysis of the interview data, four main categories (factors) emerged.

Quantitative Phase (Modeling): Following the qualitative analysis, the Interpretive Structural Modeling (ISM) method was used to structure the relationships between the identified factors and determine their hierarchical levels. A semi-structured questionnaire based on a Likert scale, containing the factors extracted from the interviews, was distributed among the same panel of experts. The content validity of the questionnaire was confirmed using Lawshe's method, where the Content Validity Ratio (CVR) for all indicators was calculated to be 1. The reliability of the questionnaire was assessed using the test-retest method, with correlation coefficients above 0.7, confirming acceptable reliability.

The ISM process involved several steps: 1) Developing the Structural Self-Interaction Matrix (SSIM) to show pairwise contextual relationships between factors; 2) Creating the initial reachability matrix; 3) Developing the final reachability matrix; and 4) Level partitioning to determine the hierarchy of factors. Finally, using MICMAC (Matrice d'Impacts Croisés-Multiplication Appliquée à un Classement) analysis, the factors were categorized based on their driving power and dependence, providing insights into their influence within the system.

Results and Discussion

The findings indicate that the heterogeneous administrative-spatial structure in Ahvaz is not merely a static structural problem but a dynamic, self-reinforcing systemic one. Negative feedback loops, such as institutional competition over resources and territory, perpetuate and even exacerbate the initial fragmentation. For instance, centralization in national policymaking (a root cause) creates parallel institutions, leading to a multiplicity of decision-making centers. This increases coordination costs, fosters institutional rivalry, and results in an unfair distribution of urban amenities. The final manifestation of this chain reaction is a decline in service quality, public dissatisfaction, and a pervasive inefficiency in urban governance.

This fragmentation manifests in two key dimensions in Ahvaz: a) **Spatial-Managerial Disintegration:** The misalignment between formal boundaries (e.g., municipality zones) and real settlement patterns, especially in peri-urban areas, creates planning incoherence. b) **Project Delays and Spatial Inequality:** Overlapping responsibilities and non-coterminous administrative areas lead to delays in project implementation and reinforce spatial inequalities.

Therefore, the ISM and MICMAC models collectively demonstrate that tackling this issue requires a multi-pronged approach. Isolated interventions, such as merely changing a law or merging two departments, are likely to be ineffective because of the strong interlinkages and feedback within the system.

Conclusion

This study concludes that the heterogeneous administrative-spatial divisions in Ahvaz fundamentally weaken the quality of urban governance by creating dispersed power centers, reducing transparency, and inflating transactional costs. The problem is systemic and self-perpetuating. The research affirms that reforming this structure is a critical prerequisite for enhancing integrated urban management and unlocking significant local, national, and regional development opportunities for Ahvaz.

The primary implication of this research is that breaking this vicious cycle requires simultaneous and coordinated intervention at three distinct levels:

1. Legal Level: Reforming centralized laws and regulations that create and empower parallel institutions.
2. Institutional Level: Promoting organizational integration and redefining mandates to reduce overlap and foster collaboration among different entities operating in the urban space.
3. Social Level: Strengthening mechanisms for citizen participation and accountability to create bottom-up pressure for good governance and ensure that reforms are responsive to local needs.

The findings of this study are consistent with prior research on political-space management and administrative divisions in Iran, underscoring the generalized nature of this challenge across the country's metropolises. Future research could focus on developing detailed action plans for implementing the proposed multi-level interventions and measuring their impact over time.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

The share of the first and second author is 80% and the share of the third and seventh author is 20%.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

According to the responsible author, this article is an extract from a doctoral thesis and has no financial support.

References

- 1) Agnew, J.A. & Muscara, L. (2012). Making political geography, Second Edition, New York.
- 2) Ahmadi Pour, Z. & Jafarzadeh, H. (2024). Investigation and Explanation of Factors and Sources of Tension and Conflict among Administrative Divisions Units, *Political Geography Research*, 9(1), 69-92. [Persian] <https://doi.org/10.22067/pg.2023.82656.1217>
- 3) Ahmadi Pour, Z. & Mirzaei Tabar, M. (2010). The Role of Sense of Place in the Organization of Political Space, *Geographical Environmental Planning Quarterly*, 12(2), 47-62. [Persian] <https://sid.ir/paper/130517/fa>
- 4) Ahmadi Pour, Z., Jafarzadeh, H., Pourtaheri, M. & Karimi, M. (2016). The Role of Administrative Divisions in Regional Development, *Geopolitics Quarterly*, 12(1), 60-82. [Persian] <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.17354331.1395.12.41.3.9>
- 5) Ahmadi Pour, Z., Rahnama, M. R. & Romina, E. (2011). The Role of the Administrative Divisions System in Iran's National Development. *Human Sciences Modares - Spatial Planning and Planning*, 15(2), 17-39. [Persian] https://hsmmp.modares.ac.ir/article_14242.html
- 6) Baluchi, M. & Lotfi, H. (2017). Investigation of the Administrative Divisions System in Iran: A Case Study of Semnan Province Towards Presenting a Scientific Model Based on Geographical Variables, *New Attitudes in Human Geography*, 10(1), 15-43. [Persian] <https://dorl.net/dor/20.1001.1.66972251.1396.10.1.2.6>
- 7) Benti, S., Terefe, H. & Callo-Concha, D. (2022). Managing the challenges of competing interests of different regions in setting the boundaries of neighboring urban areas: the case of Addis Ababa city administration and oromia regional state, *Ethiopia. Heliyon*, 8(10).
- 8) Damen Debagh, S. & Sajjadian, N. (2021). A Comparative Study of the Role of Place in the Impact of Economic Factors on Citizens' Happiness in Ahvaz Neighborhoods. *Sustainable Urban and Regional Development Studies*, 2(4), 69-94. [Persian] https://www.srds.ir/article_146344.html

- 9) Eslami Akandi, M., Ilanloo, M., Ebrahimi, L. & Bozorgmehr, K. (2021). Analysis of Sustainable Regional Development Strategies in Mazandaran Province. *Geography Quarterly*, 19(3), 119-134. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.27172996.1400.19.70.7.7> [Persian]
- 10) Fan, F., Dai, S., Zhang, K. & Ke, H. (2021). Innovation agglomeration and urban hierarchy: Evidence from Chinese cities. *Applied Economics*, 53(54), 6300–6318. <https://doi.org/10.1080/00036846.2021.1937507>
- 11) Hosseinzadeh Dalir, K. (2001). *Regional Planning*. Tehran: Samt Publications. [Persian]
- 12) Katila, P., Colfer, C. J. P., de Jong, W., Galloway, G., Pacheco, P. & Winkel, G. (2019). *Sustainable development goals*. Cambridge University Press.
- 13) Kavandi Kateb, A. & Hafeznia, M. R. (2021). Investigation of Factors Affecting the Organization and Management of Political Space in Countries of the World, *International Geopolitics Quarterly*, 17(2), 27-61. [Persian] <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.17354331.1400.17.62.2.5>
- 14) Khatam, S. & Ahmadi Pour, Z. (2023). Consequences of Political Space Management Fragmentation in the Tehran Metropolis. *Political Space Planning Quarterly*, 5(2), 92-115. [Persian] <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.26455145.2023.5.2.7.6>
- 15) Khatam, S. & Ahmadi Pour, Z. (2023). Influential Variables of Political Space Management in the Tehran Metropolis, *Geography Quarterly*, 21(2), 55-69. [Persian] <https://dor.isc.ac/dor/http://dor.net/dor/20.1001.1.27833739.1402.21.77.4.7>
- 16) Lowe, M., Adlakha, D., Sallis, J. F., Salvo, D., Cerin, E., Moudon, A. V. & Giles-Corti, B. (2022). City planning policies to support health and sustainability: an international comparison of policy indicators for 25 cities, *The Lancet global health*, 10(6), e882-e894.
- 17) Luo, J., Wang, Y. & Li, G. (2023). The innovation effect of administrative hierarchy on intercity connection: The machine learning of twin cities. *Journal of Innovation & Knowledge*, 8(1), 100293. <https://doi.org/10.1016/j.jik.2022.100293>
- 18) Meysaghi, S. M. & Ruhani Ghadikolaei, M. (2014). Principles of Spatial Organization of Urban Fabrics Possessing Distinctive Religious Elements. *Iranian Islamic City Studies Quarterly*, 15(1), 87-97. [Persian] <https://www.sid.ir/paper/177454/fa>
- 19) Mohammadi, M. (2000). Analysis of the Reciprocal Role of Endowment (Waqf) and Urban Planning: A New Strategic Physical Planning for the Development and Optimal Productivity of Endowments, *Fiqh and Principles Journal*, *Endowment: Eternal Heritage*, 30(1), 78-93. [Persian] <https://ensani.ir/fa/article/75457>
- 20) Mohammadshahi, H. R., Akhbari, M. & Bijani, A. (2020). Explaining the Necessity of Revising Political Divisions to Prevent Law Enforcement Management Crises with Emphasis on Geopolitical Capabilities, *Interdisciplinary Studies of Strategic Knowledge*, 10(29), 119-150. [Persian] https://journals.sndu.ac.ir/article_1054.html
- 21) Moradi, A., Azami, H., Papoli Yazdi, M. H. & Zarghani, S. H. (2024). Theoretical Analysis of the Role of Political Space Management Components on the Sustainability of Water Resources, *Geopolitics Quarterly*, 20(1), 109-138. [Persian] <https://doi.org/10.22034/igq.2024.181778>
- 22) Moser, S. & Côté-Roy, L. (2021). New cities: Power, profit, and prestige. *Geography Com-pass*, 15 (1). <https://doi.org/10.1111/gec3.12549>
- 23) Mousavi, M. N. & Bayramzadeh, N. (2024). Spatial Analysis of the Trend of Regional Inequalities in Iran. *Geographical Information Journal*, 131(1), 105-125. [Persian] <https://doi.org/10.22131/sepehr.2024.2017054.3039>
- 24) Mousavi, S. M. & Badi'i, M. (2023). Explaining the Course and Trend of the Administrative Divisions System in Ancient Iran and Proposing Suggestions for the Current System, *Geography Quarterly*, 76(1), 131-156. [Persian] <https://dor.isc.ac/dor/http://dor.net/dor/20.1001.1.27833739.1402.21.76.7.8>
- 25) Nazari, R., Zain al-Abedin, Y., Khademolhosseini, S. A. & Mahkouyi, H. (2020). Analysis of Political-Administrative Divisions of Gilan Province Based on the Country's Political Space Organization, *Research on Studies of Planning Human Settlements*, 1(1), 317-332. [Persian] https://journals.iau.ir/article_672698.html
- 26) Noring, L., Ohler, L. P. & Struthers, D. (2021) . City Government Capacity and Patterns in Urban Development Project Governance, *Urban Affairs Review*, 57 (5), pp. 1343-1371. <https://doi.org/10.1177/1078087419897808>
- 27) Nygrén, N. A. (2018). Scenario Workshops as a Tool for Participatory Planning in a Case of Lake Management, *Journal of Futures*, 24 (69), pp. 1-30. DOI:10.1016/j.futures.2018.10.004.
- 28) Pasandideh, M. & Ghaffari, M. (2022). The Impact of Divisions on Development in Razavi Khorasan Province, *Iranian Political Sociology Monthly*, 5(11), 1-11. [Persian] <https://doi:10.30510/psi.2022.292277.18866>

- 29) Pochmann, M. (2016). Broken Promises: Introductory Notes, in *The geopolitics of cities: old challenges, new issues*, editor: Renato Balbim. – Brasília, Institute for Applied Economic Research.
- 30) Rahemi, M., Mahkouyi, H., Khademolhosseini, A. & Shamsodini, A. (2020). Analysis of the Impact of Legal and Scientific Indicators of Spatial Division on Upgrading a County to a Province from the Perspective of People, Officials, and Experts, *Geography and Environmental Studies Quarterly*, 9(33), 21-36. [Persian] <https://sanad.iau.ir/Journal/ges/Article/978890/>
- 31) Raven, R., Sengers, F., Spaeth, P., Xie, L., Cheshmehzangi, A. & de Jong, M. (2019). Urban experimentation and institutional arrangements. *European Planning Studies*, 27(2), 258-281. Rowman & Littlefield Publishers. <https://doi.org/10.1080/09654313.2017.1393047>
- 32) Rodríguez-Bolívar, M. (2015) *Transforming City Governments for Successful Smart Cities*, Springer International Publishing Switzerland.
- 33) Schwarz, J. O., Ram, C. & Rohrbeck, R. (2019). Combining Scenario Planning and Business Wargaming to Better Anticipate Future Competitive Dynamics, *Journal of Futures*, 18 (75), pp. 1-19. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2018.10.001>.
- 34) Shi, L., Wurm, M., Huang, X., Zhong, T. & Taubenböck, H. (2020). Measuring the spatial hierarchical urban system in China in reference to the Central Place Theory, *Habitat International*, 105, 102264. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2020.102264>
- 35) Short, J. (2013). *An Introduction to Political Geography*. London; Routledge.
- 36) Skocpol, T. (2014). *State and Social Revolution*, Cambridge: Cambridge University Press.
- 37) Soja, E.W.(1974). A paradigm for the geographical analysis of political systems. In K.R. Cox, D.R. Reynolds & S.
- 38) Su, X. (2023). Building new cities in the Global South: Neoliberal planning and its adverse consequences, *Urban Governance*, 3(1), 67-75. <https://doi.org/10.1016/j.ugj.2022.11.002>
- 39) Vali Gholizadeh, A. & Yusefi Shatouri, M. (2022). Investigation and Analysis of Administrative-Territorial Division Problems in Contemporary Iran, *Political Geography Research*, 7(1), 201-226. [Persian] <https://doi.org/10.22067/pg.2022.73342.1101>
- 40) Willstead, E., Birchenough, S., Gilla, Andrew. & Simon, J. (2018). Structuring Cumulative Effects Assessments to Support Regional and Local Marine Management and Planning Obligations, *Journal of Marine Policy*, 17 (98), pp. 23–32. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2018.09.006>.
- 41) Yuan, C., Geng, C., Li, Z., Sheng, Y. & Lv, J. (2022). Administrative division adjustments and stock price comovement: Evidence from the city–county mergers in China, *China Journal of Accounting Research*, 15(2), 100235. <https://doi.org/10.1016/j.cjar.2022.100235>
- 42) Zarei, J. (2018). *Explaining the Integrated Management Model for Sustainable Urban Regeneration of Deteriorated Fabrics: A Case Study of Ahvaz Metropolis* [Doctoral dissertation in Geography and Urban Planning], Shahid Chamran University of Ahvaz. [Persian]
- 43) Zhao, R., De Jong, M. & Edelenbos, J. (2023). Will the true inclusive city rise? Mapping the strengths and weaknesses of the city ranking systems, *Cities*, 143, 104617. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2023.104617>

تبیین پیامدهای چندپارگی مدیریت فضایی بر حکمرانی کارآمد در کلانشهر اهواز

افشین کرمی^۱، سعید خاتم^۲

۱. استادیار جغرافیای سیاسی، گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران (نویسنده مسئول)

E: a.karami@scu.ac.ir

۲. فوق‌دکتری جغرافیای سیاسی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران E: s.khatam@modares.ac.ir

اطلاعات مقاله چکیده

یکی از چالش‌های اساسی اداره شهرها در ایران تعدد و تنوع سطوح تقسیمات اداری - فضایی در کلانشهرها است. سازمان‌ها، ادارات و بخش‌های مختلف دولتی معمولاً در کلانشهرها تقسیمات فضایی مخصوص به خود را دارند که ناهمگونی و ناهمسطحی این تقسیمات فضایی باعث تعدد و پیچیدگی بی‌مورد تقسیمات فضایی - اداری و چالش در مسیر حکمرانی مطلوب در کلانشهرها خواهد شد. بر همین اساس این پژوهش ناهمگونی تقسیمات فضایی - اداری در کلانشهر اهواز و چالش‌های احتمالی ناشی از آن را مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد. این تحقیق از نظر در زمره تحقیقات کیفی و از نوع اکتشافی - کاربردی می‌باشد. در بخش کیفی از تکنیک دلفی برای تعیین مؤلفه و شاخص‌های تحقیق استفاده شده است. در بخش کیفی نمونه‌گیری از روش گلوله برفی استفاده شده است. با در نظر گرفتن معیارهای لازم و نیز رسیدن به اشباع نظری در فرایند کدگذاری داده‌ها، در نهایت تعداد خبرگانی که با همکاری آن‌ها فرایند پژوهش انجام شد، به ۱۵ نفر رسید و در بخش کمی نمونه‌گیری هدفمند استفاده شده است. سپس با استفاده از نرم‌افزار میک‌مک و روش ساختاری - تفسیری (ISM) سطح‌بندی عوامل انجام شد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که تقسیمات ناهمگون اداری - فضایی در اهواز نه تنها یک مسأله ساختاری بلکه سیستمی خودتقویت‌گر است که از طریق بازخوردهای منفی (مانند رقابت نهادها) می‌تواند تداوم یابد و تنها با مداخله هم‌زمان در سطوح قانونی (اصلاح قوانین متمرکز)، نهادی (یکپارچه‌سازی سازمانی) و اجتماعی می‌توان این چرخه را شکست.

واژگان کلیدی:

تقسیمات اداری - فضایی
سلسله‌مراتب تقسیمات
ناهمگونی
حکمرانی
شهر اهواز

تاریخ دریافت

۱۴۰۴/۰۹/۱۸

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۵/۰۱/۱۴

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۵/۰۲/۱۴

تاریخ چاپ:

۱۴۰۵/۰۳/۰۱

استناد: کرمی، افشین؛ خاتم، سعید و خاتم، مهناز (۱۴۰۵). تبیین پیامدهای چندپارگی مدیریت فضایی بر حکمرانی کارآمد در کلانشهر

اهواز نشریه جغرافیا، (۸۸) ۲۴، ۲۲ - ۱.

doi <http://10.22034/jiga.2026.2073202.1448>

صاحب امتیاز: انجمن جغرافیای ایران

© نویسندگان

مقدمه

کیفیت تقسیمات اداری زیرمجموعه‌های یک کشور یا منطقه مشخص هستند که بنا به اهداف اداری مورد استفاده قرار می‌گیرند. تعداد دقیق سطوح تقسیمات اداری و ساختار آنها از کشوری به کشور دیگر متفاوت است. هر اندازه کشوری بزرگ‌تر باشد (برحسب مساحت یا جمعیت)، سطوح اداری بیشتری دارد. به‌عنوان مثال فرانسه و پاکستان هر کدام دارای پنج سطح هستند در حالی که واتیکان و موناکو به‌ترتیب دارای صفر و یک سطح هستند. تقسیمات اداری وسیله مهمی برای ایجاد قدرت دولتی و مدیریت اداری سرزمین است. هم‌زمان با پیشرفت در بهره‌وری و توسعه اقتصادی، تقسیمات اداری نیز به‌تدریج تحت‌تأثیر عوامل سیاسی و اقتصادی دچار تغییر می‌شوند. تقسیمات اداری بر جریان‌های فضایی عناصر اقتصادی و تخصیص منابع تأثیر می‌گذارد که این مسأله نیز به نوبه خود عمیقاً بر اقتصاد منطقه‌ای تأثیرگذار است (Yuan et al, 2022: 20). هدف نظام تقسیمات کشوری، تقسیم سرزمین به واحدها یا اجزای کوچک‌تر به منظور اداره آسان‌تر سرزمین از ابعاد مختلف مدیریتی، امنیتی، برنامه‌ای و توسعه‌ای است تا از این راه حفظ وحدت و یکپارچگی ملی، امنیت سرزمینی، همگرایی ملی و جلوگیری از مرکزگریزی و واگرایی نواحی حاشیه‌ای و روند توسعه ملی تسریع شود. نظام تقسیمات سیاسی بستر و چارچوب ساختار تشکیلات اداری کشور را تعیین می‌کند و بین نظام تقسیمات کشوری و ساختاری مدیریت سرزمینی (کشوری) ارتباط نزدیکی پدید می‌آورد. واحدهای تقسیماتی درون‌کشوری کارکردهای سیاسی - اداری دارند. در حوزه عمل سیاسی، این واحدها دارای کارکردهایی مثل کارکرد مدیریتی سامان‌دهی امور مرتبط با سرزمین و مردم، کارکرد حکمرانی و اعمال دیدگاه‌ها و ارزش‌های نظام حاکم، کارکرد سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری و کارکرد بین‌المللی و فراملی در چارچوب سیاست‌های دولت ملی هستند. تقسیمات کشوری مقدم بر نظام اداری کشور است و نظام اداری کشور نیز بر بستر جغرافیایی سرزمین بنا شده است. بنابراین نظام اداری معلول تقسیمات کشوری است (بلوچی و لطفی، ۱۳۹۶: ۲۴). شهر به‌عنوان یکی از واحدهای تقسیمات کشوری از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است. سلسله‌مراتب اداری شهری ارتباط مستقیمی با ارائه خدمات و منابع سیاسی دارد (Shi et al, 2020: 38). سلسله‌مراتب اداری شهری همچنین ارتباط نزدیکی نیز با اندازه جمعیت، عملکرد شهری، استقلال مالی، سرمایه‌گذاری و نوآوری زیرساختی دارد (Fan et al, 2021: 14). سلسله‌مراتب اداری شهری ممکن است بر ارتباطات بین‌شهری هم تأثیرات مثبت داشته باشد (Luo et al, 2023: 19). همان‌طور که در اهداف توسعه پایدار سازمان ملل نیز بیان شده شهرها با چالش‌های فوری بهداشتی، اجتماعی و زیست‌محیطی روبرو هستند. دستورالعمل جدید شهری سازمان ملل بر نقش حیاتی برنامه‌ریزی و حکمرانی مقیاس شهری برای رسیدن به توسعه پایدار تأکید دارد (Lowe et al, 2022: 882). هم‌زمان با رشد سریع شهرنشینی جهانی، شهرها با مشکلاتی مانند رقابت شدید و فزاینده و افزایش سطح فقر، نابرابری و محرومیت روبرو هستند. بر همین اساس گفتمان شهرهای فراگیر، ایمن، انعطاف‌پذیر و پایدار باشد (Katila et al, 2019: 79). تعداد فزاینده‌ای از شهرهای جهان در حال معرفی سطوح، مفاهیم و پروژه‌هایی هستند که با تأکید بر فراگیری و شمول به‌دنبال اداره بهتر شهرها هستند (Zhao et al, 2023: 67). تعدد واحدهای جغرافیایی، تنوع طبیعی و انسانی در داخل کشور، تنوع معیشتی، اجتماعی، قومی، نژادی و زبانی در دوره‌های تاریخی باعث ایجاد تفاوت‌ها و تنوع زیادی شده است. این تفاوت‌ها و تنوع در پهنه جغرافیایی کشور زمینه ایجاد واحدهای جغرافیایی و در نتیجه تقسیم‌بندی سرزمین را فراهم می‌آورد و باعث به‌رسمیت شناختن این فضاها و علت وجودی شکل‌گیری تقسیمات کشوری می‌باشد. بنابراین تقسیمات کشوری سلسله‌مراتبی اداری، سیاسی در تقسیم هر کشور به واحدهای کوچک‌تر برای سهولت اداره و تأمین امنیت و بهبود اوضاع اجتماعی و اقتصادی است. یکی از چالش‌های اساسی اداره شهرها در ایران به‌ویژه کلانشهر اهواز، تعدد و تنوع سطوح تقسیمات اداری - فضایی در کلانشهرها است. سازمان‌ها، ادارات و بخش‌های مختلف دولتی معمولاً در کلانشهرها تقسیمات فضایی مخصوص به خود را دارند که ناهمگونی و ناهمسطحی این تقسیمات فضایی باعث تعدد و پیچیدگی بی‌مورد تقسیمات فضایی - اداری و چالش در مسیر حکمرانی مطلوب کلانشهرها خواهد شد. این ناهمگونی به شکل پراکندگی و تداخل در محدوده‌های سیاسی، مدیریتی و خدماتی میان نهادهای مختلف (شهرداری، استانداری،

بخشداری‌ها، وزارتخانه‌ها و سازمان‌های مستقل) نمود یافته و منجر به تقسیم نامتعادل منابع، عدم انسجام در برنامه‌ریزی و ارائه خدمات شهری، و کاهش پاسخگویی نهادهای محلی شده است. در کلانشهر اهواز، این مسأله با توجه به ویژگی‌های خاص جغرافیایی، اجتماعی و اقتصادی (از جمله مهاجرپذیری، گسترش حاشیه‌نشینی، و تنوع قومی-فرهنگی) تشدید شده و کیفیت حکمرانی شهری را تحت تأثیر قرار داده است.

هدف: هدف این پژوهش آن است که با بررسی موردی اهواز، رابطه بین ناهمگونی تقسیمات اداری-فضایی و کارآمدی حکمرانی شهری را تحلیل کند. پرسش اصلی پژوهش حاضر این است که تقسیمات اداری-فضایی ناهمگون چه تأثیری بر کیفیت حکمرانی در کلانشهر اهواز دارد؟ و اینکه چگونه این ناهماهنگی‌ها بر توزیع عادلانه خدمات، هماهنگی بین نهادهای حکمرانی، و مشارکت شهروندان تأثیر می‌گذارد و آیا اصلاح ساختار تقسیمات اداری می‌تواند به بهبود کیفیت حکمرانی در کلانشهرهای ایران منجر شود یا خیر؟

تاکنون در مورد تقسیمات سیاسی و کشوری پژوهش‌های مختلفی به زبان فارسی انجام و به چاپ رسیده است که از جمله مهمترین این تحقیقات که به‌نوعی با موضوع این پژوهش نیز ارتباط دارند می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

احمدی‌پور و همکاران (۱۳۹۰)، در پژوهشی تحت‌عنوان «نقش نظام تقسیمات کشوری در توسعه ملی ایران»، به‌دنبال تحلیل نقش نظام تقسیمات کشوری در عدم توسعه ملی در چند دهه اخیر و قطعه‌قطعه شدن سرزمین به واحدهای کوچک‌تر غیرکارآمد و ناپایدار بوده‌اند.

احمدی‌پور و همکاران (۱۳۹۵)، در پژوهشی با عنوان «بررسی نقش تقسیمات کشوری در توسعه ناحیه‌ای»، به این نتیجه رسیده‌اند که اگرچه ارتقای سطح سیاسی و تشکیل شهرستان در سطح پایین و بیشتر به صورت تراکم‌زدایی و به‌لحاظ اداری و در سطح پایین مالی و سیاسی بوده است، اما همین میزان هم نتایج مثبتی داشته و منجر به توسعه شهرستان‌های شکل‌گرفته شده است.

راحی و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهشی با عنوان «تأثیر شاخص‌های قانونی و علمی تقسیم‌بندی فضا در ارتقاء شهرستان به استان از دیدگاه مردم، مسئولین و متخصصان»، به این نتیجه رسیده‌اند که از بین مردم، مسئولان و کارشناسان، پیشنهاد استان شدن شهرستان کاشان، از نظر مسئولان با رتبه بالا و از دیدگاه کارشناسان با رتبه کمتری است. همچنین به‌ترتیب اولویت، متغیرهای جمعیت، فاصله، دسترسی، حوزه نفوذ، همگنی جمعیت در ارتقاء شهرستان کاشان به استان مؤثر هستند.

نظری و همکاران (۱۳۹۹)، در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل تقسیمات سیاسی - اداری استان گیلان بر اساس سازمان‌دهی سیاسی فضای کشور»، به این نتیجه رسیده‌اند که درصد نسبی مؤلفه‌های تقسیمات سیاسی استان گیلان نشان‌دهنده کاهش تأثیر استان در سازمان‌دهی فضای کشور است.

محمدشاهی و همکاران (۱۳۹۹)، در مقاله‌ای با عنوان «تبیین لزوم بازنگری در تقسیمات سیاسی در راستای پیشگیری از بحران‌های مدیریت انتظامی با تأکید بر قابلیت‌های ژئوپلیتیکی»، به این نتیجه رسیده‌اند که لزوم بازنگری تقسیمات سیاسی استان خوزستان می‌تواند در کاهش مشکلات استان مثمر بوده و فرصت‌های بسیاری زیادی را در سطح محلی، ملی و منطقه‌ای برای این استان و منطقه غرب کشور فراهم آورد.

ولیعقی‌زاده و یوسفی (۱۴۰۱)، در پژوهشی با عنوان «بررسی و تحلیل مشکلات تقسیمات اداری - سرزمینی در ایران معاصر»، به این نتیجه رسیده‌اند که الگوی حکمرانی - سرزمینی بسیط غیرمتمرکز یا بسیط ناحیه‌ای با شرایط طبیعی و انسانی ایران سازگاری بیشتری دارد و تا حدودی می‌تواند نظام تقسیمات سیاسی کنونی ایران را حل نماید.

پسندیده و غفاری (۱۴۰۱)، در پژوهشی با عنوان «تأثیر تقسیمات بر توسعه مناطق در استان خراسان رضوی»، به این نتیجه رسیده‌اند که شهرستان سبزوار پس از انتزاع شهرستان‌های جدید از آن، در تمام شاخص‌ها رشد داشته اما درصد رشد آن قابل توجه نبوده و بین شهرستان‌های جدیدالتأسیس منتزع از آن، شهرستان جوین نسبت به بقیه شهرستان‌ها رشد نسبتاً بهتری داشته است.

خاتم و احمدی‌پور (۱۴۰۲)، در پژوهشی به‌شناسایی گسست‌های ناشی از مدیریت سیاسی فضا در کلانشهر تهران

پرداخته‌اند. نتایج آنها نشان می‌دهد که درآمدهای نفتی دولت به‌عنوان یکی از فاکتورهای بسیار تأثیرگذار در زمینه انباشت قدرت و ثروت در منطقه کلانشهری تهران عمل کرده است.

خاتم و احمدی‌پور (۱۴۰۲) در پژوهشی با بررسی متغیرهای اثرگذار در مدیریت سیاسی فضا در کلانشهر تهران به این نتیجه رسیده‌اند که بین متغیرهای سیاسی - امنیتی، جغرافیایی - ارتباطی، اجتماعی - فرهنگی و قانونی با مدیریت سیاسی فضا در کلانشهر تهران ارتباط معناداری وجود دارد.

موسوی و بدیعی (۱۴۰۲) در پژوهشی درباره روند تقسیمات کشوری در ایران باستان به این نتیجه رسیده‌اند که مهمترین مؤلفه‌های تأثیرگذار بر تقسیمات کشوری شامل ملاحظات تاریخی، وسعت جغرافیایی سرزمین، جغرافیای فرهنگی، ملاحظات سیاسی، ملاحظات امنیتی و نظامی، دسترسی و ساختاری ارتباطی، تبعیت از جهات جغرافیایی، ملاحظات اقتصادی، توپوگرافی و ویژگی‌های جغرافیای طبیعی و مرزهای سرزمین می‌باشد.

موسوی و بایرام‌زاده (۱۴۰۳) در پژوهشی به این نتیجه رسیده‌اند که در سال ۱۳۹۰، تمرکز شدید فعالیت‌های اداری، سیاسی، اقتصادی و صنعتی در تهران موجب شده است تا واگرایی شدیدی بین استان تهران و سایر استان‌ها به وجود آید. این روند در سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۴۰۰ با تبعیت از نظریه قطب رشد وارد مرحله دوم شده و میزان واگرایی کاهش یافته و بر میزان همگرایی میان استان‌ها افزوده شده است.

مرادی و همکاران (۱۴۰۳)، در پژوهشی به بررسی نقش مؤلفه‌های مدیریت سیاسی فضا بر پایداری منابع آبی پرداخته‌اند. یافته‌های آنها نشان می‌دهد که سه بعد قانون‌گذاری، مدیریت اجرایی و تقسیمات سیاسی فضا از جمله مهمترین ابعاد و مؤلفه‌هایی هستند که پایداری منابع آبی را تحت تأثیر قرار می‌دهند.

احمدی‌پور و جعفرزاده (۱۴۰۳) در پژوهشی با عنوان بررسی و تبیین عوامل و منابع تنش و منازعه میان واحدهای تقسیمات کشوری، به این نتیجه رسیده‌اند که روند رو به گسترش منازعات محلی میان قلمروهای سیاسی - اداری به دلیل وجود زمینه‌ها، بسترها، نیروها و عواملی است که در شکل‌گیری آنها نقش مؤثری دارند.

لیو و همکاران (۲۰۲۳) در پژوهشی به بررسی این پرسش پرداخته‌اند که آیا شهرهای دارای سلسله‌مراتب اداری بالاتر همواره از ارتباطات بین‌شهری بیشتری برخوردارند؟ یافته‌های آنها نشان می‌دهد که در ارتباطات بین‌شهری، دغدغه اصلی و استراتژی غالب نوآوری، همکاری با اثر «سرریز» به‌جای اثر «سیفونی» است.

یوان و همکاران (۲۰۲۲)، در پژوهشی به بررسی تأثیر تعدیل‌های تقسیمات اداری بر یکپارچگی منطقه‌ای پرداخته‌اند. یافته‌های آنها نشان می‌دهد که پس از ادغام شهر و شهرستان، تعدیل‌های تقسیمات اداری تحت‌حمایت دولت به‌طور مؤثری یکپارچگی منطقه‌ای را تقویت می‌کند.

بنتی و همکاران (۲۰۲۲)، در پژوهشی به این نتیجه رسیده‌اند که در برنامه‌ریزی شهری اتیوپی معیارهای روشنی برای ترسیم مرزهای شهری وجود ندارد؛ فقدان برنامه‌ریزی منطقه‌ای منجر به تعیین مرزهای نامشخص و همپوشان شده است که چالش‌هایی مثل تبدیل سریع مناطق ارائه‌دهنده خدمات اکوسیستمی به مناطق مسکونی، اختلاف بر سر مدیریت زمین و ناامنی در مالکیت زمین را به همراه داشته است.

نوآوری: نوآوری اصلی این پژوهش، تمرکز بر تحلیل پیامدهای چندپارگی مدیریت فضایی در سطح کلان‌شهر اهواز و ارائه یک مدل ساختاری-تفسیری برای سطوح‌بندی عوامل تأثیرگذار است.

مبانی نظری

برنامه‌ریزی

از نظر اندیشمندان، برنامه‌ریزی فرایندی آگاهانه جهت حل مسائل موجود و دستیابی به مسیری برای ایجاد دگرگونی در نظام اجتماعی است که یک سلسله عملیات اجرایی منظم و پایش‌شده را با توجه به اولویت‌ها در آینده پیش‌بینی می‌کند. فرایندی بودن، آگاهانه بودن، تأکید بر حل مسائل تأکید بر اولویت‌بندی، تعیین اهدا، سیاست‌گذاری علت انتخاب فرایند در برنامه‌ریزی به دلیل توانایی تعریف کامل و بهتر مسائل، تصمیم‌گیری منطقی و مبتنی بر اصول و قابلیت بازخورد

تجدید نظر است (اسلامی‌اکندی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۲۱). موضوع آینده و شناخت بلندمدت آن در مدیریت شهری و منطقه‌ای از اهمیت فراوانی برخوردار است (Willstead et al, 2018: 24). یکی از ضعف‌های نظام برنامه‌ریزی رایج، عدم شناسایی، تحلیل و به‌کارگیری عوامل کلیدی توسعه منطقه‌ای و مدیریت فضایی است (Schwarz et al, 2019: 41). لذا تصمیم‌گیرندگان حوزه جغرافیا در جهان پر از تغییر و تحول، نیازمند توسعه رهیافت‌های جدید پیش‌بینی و آمادگی برای آینده است (Nygren, 2018: 4). برنامه‌ریزی برای مدیریت شهری چندسطحی است: از محلی تا سطوح ملی. در تحلیل دانش نظری، می‌توان با قرار دادن مفهوم تفرق در نقطه مقابل یکپارچگی، از دو دسته مهم تفرق مدیریتی سخن به میان آورد، دسته نخست، تفرق برنامه‌ریزی - سیاستی شامل مسائل مربوط به یکپارچگی افقی و عمودی هستند. دسته دوم چالش‌های مربوط به تفرق عملکردی به معنای تداخل وظایف نهادهای متعدد متولی خدمات شهری در نتیجه فقدان سازوکارهای یکپارچگی مدیریت شهری است (خاتم و احمدی‌پور، ۱۴۰۲: ۵۹). زندگی روزمره مردم در کلانشهرها تا حد زیادی تحت تأثیر مدیریت شهری است. شهر به عنوان منبع مهم توسعه محسوب می‌شود و جایگاه مدیریت شهری نقش بسیار مهم و تعیین‌کننده‌ای در روند توسعه شهری و بهسازی سکونتگاه‌های شهری دارد. به لطف نفوذ کلانشهرها در سراسر جهان، دولت‌های محلی به عنوان دیگر بازیگران اصلی در حوزه سیاست عمومی در نظر گرفته می‌شوند (Noring et al, 2021: 13).

حکمرانی

در مفهوم سنتی، حکمرانی مجموعه‌ای از روش‌هایی است که افراد و سازمان‌های خصوصی یا دولتی، امور عمومی خود را مدیریت می‌کنند. این یک فرایند مستمر برای ایجاد تعادل در تضاد یا منافع متقابل و اقدام مشترک است. زمانی می‌توان به پایداری شهری دست یافت که یک شهر دارای توسعه همگن در رابطه با مسائل زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی باشد. به این ترتیب شهر می‌تواند با حداقل آسیب به ایمنی و سلامت عمومی امنیت، از تهدیدات خطرات مهم نجات یابد. طی چند دهه گذشته شاهد تکثیر شهرهای جدید زیادی در کشورهای در حال توسعه بوده‌ایم. برای مثال تمام پروژه‌های شهری جدید که از اواخر دهه ۱۹۹۰ اعلام شده‌اند در کشورهای در حال توسعه‌ای مثل مراکش، عربستان سعودی، اندونزی، چین و سایر کشورهای در حال توسعه قرار داشته‌اند (Moser & Côté-Roy, 2021: 32). تنها در چین بر اساس آمار شورای دولتی چین، تا می ۲۰۱۶ بیش از ۳۵۰۰ شهر و ناحیه جدید در سطح شهرستان یا بالاتر از آن با جمعیتی حدود ۳/۴ میلیون نفر ایجاد شده است. افزون بر چین، در بیش از ۴۰ کشور در حال توسعه بیش از ۱۵۰ پروژه شهری جدید از اواخر دهه ۱۹۹۰ آغاز شده است. انتظار می‌رود این شهرهای جدید حدود ۵۰ میلیون نفر را در خود جای دهند و هزینه ساخت آنها به یک تریلیون دلار برسد. در حالی که شهرها در برخی موارد باعث بهتر شدن اقتصاد شده‌اند و شرایط زندگی را برای برخی افراد بهبود بخشیده‌اند اما در عین حال طیف گسترده‌ای از پیامدهای نگران‌کننده مانند نابرابری و حذف اجتماعی، گسیختگی و چندپارگی فضایی را نیز در پی داشته‌اند (Su, 2023: 22).

در اوایل قرن بیستم گذار سریع به شهرنشینی جوامع و دولت‌های آنها در سراسر جهان را با چالش‌های بی‌سابقه‌ای در موضوعاتی کلیدی نظیر توسعه پایدار، آموزش، ایمنی، مدیریت یکپارچه، خدمات عمومی و ایمنی روبرو کرده است. این امر باعث شده شهرها و مناطق شهری به اکوسیستم‌های اجتماعی پیچیده‌ای تبدیل شوند که در آن تضمین توسعه پایدار و کیفیت زندگی از دغدغه‌های مهم باشند (Rodríguez-Bolívar, 2015: 1). نسل‌های مختلف در سراسر جهان طی قرن بیست و یکم با تغییرات چشمگیری در شیوه زندگی روبرو هستند. از یک سو شهرنشینی باعث شده جمعیت بسیار بیشتری در مکان‌های مختلف متمرکز شوند و همین امر لزوم مدیریت شهرهای موجود را ضروری‌تر از پیش ساخته است. از سوی دیگر، تخریب محیطی نشان می‌دهد پیشرفت‌های تکنولوژیک و سازمان زنجیره جهانی ارزش به‌تنها برای ایجاد استاندارد مناسب و کیفیت پایدار کافی به نظر نمی‌رسد.

در مناطق مختلف جهان فرایند شهرنشینی و رشد شهری حاصل تعامل پیچیده و فزاینده میان عوامل و فاکتورهای گوناگون اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فنی، فرهنگی و جغرافیایی، جهانی و محلی می‌باشد. بر همین اساس، شهرها از پدیده‌های فضایی - جغرافیایی به‌شمار می‌روند که اهمیت و جایگاه برجسته‌ای دارند (جان‌پرور و قربانی‌سپهر، ۱۴۰۰:

۱۹۶). رشد بی‌رویه شهر در قلمروهای پیرامونی نیز از جمله مهمترین چالش‌های پیش روی مدیران شهری به‌شمار می‌رود. از آنجا که امروزه رشد شهری در سراسر جهان، هم از نظر جمعیت و هم از لحاظ گسترش فضایی، موجب تغییرات گسترده‌ای شده است، در نتیجه این پدیده به همراه پدیده شهرنشینی به کانون تمرکز مدیران شهری تبدیل شده است (کوزه‌گر و استعلاجی، ۱۴۰۰: ۲۰۶). بنا به اهمیتی که مدیریت سیاسی فضا در توسعه کشورها و شهرها و نیز اداره مطلوب آنها دارد، دولت‌ها برای مدیریت فضای سرزمینی خود به شکل مناسب وسواس فراوانی به خرج می‌دهند. بسته به نوع حکومت و نظام سیاسی هر کشور، میزان اختیارات و قدرت تصمیم‌گیری و کارکرد سیاسی واحدهای مختلف درون-کشوری با هم تفاوت خواهد داشت. در نظام‌های سیاسی متمرکز و یکپارچه اختیارات و قدرت این فضاها از محدودیت برخوردار بوده و می‌توان گفت تا حدود زیادی تابع حکومت مرکزی می‌باشد. در این نوع نظام‌ها مدیریت به صورت سلسله‌مراتبی به اجرا در می‌آید (افضلی و همکاران، ۱۴۰۰: ۲).

در طول تاریخ بعضی از اندیشمندان همواره در پی نظام‌مندسازی و ارائه الگویی برای مدیریت سیاسی جوامع بشری بوده‌اند. کارهای فیلسوفانی مانند افلاطون، ارسطو، مور، کامپانلا، هگل، مارکس^۱، فارابی و خواجه‌نصیرالدین طوسی را می‌توان از جمله این نوع اندیشه‌ها به‌شمار آورد. در حال حاضر، شهرها محل‌های مهمی جهت طی فرایند رشد اقتصادی، توسعه پایدار، نوآوری‌های فنی و یکپارچگی اجتماعی محسوب می‌گردند. از آنجایی که بازیگران شهری به طور فزاینده‌ای درگیر دگرگونی و تغییر در نقش و پتانسیل خود هستند، بر همین اساس امواجی از آزمون و تجربه در شهرها به راه افتاده که شهرها را به آزمایشگاه حکمرانی یا آزمایش‌های شهری در زمینه حکمرانی و حکومت تبدیل نموده است (Raven et al, 2019: 1).

در اثر این دگرگونی‌ها، به تدریج چه در سطح محلی و چه در سطح ملی، ساختارهای جدیدی برای مدیریت فضا پدید آمده است. طیف متنوعی از دولت‌ها بر همین پایه و به‌منظور مدیریت سیاسی فضا تشکیل شدند که شامل نظام‌های فدرال با اختیارات گسترده محلی تا کشورهای بسیط و متمرکز می‌شود. هر ساختار سیاسی که در قالب یک کشور عملیاتی می‌گردد جهت دستیابی به اهداف خود نیازمند سازوکارهایی است که افزون بر تناسب داشتن با ساختار فضایی می‌بایست با توجه به تحولات زمانی از پویایی کافی نیز برخوردار باشند، بر همین اساس است که هر حکومت از مجموعه‌ای از فرایندهای اجرایی، سیاسی و نظامی تشکیل می‌شود (Skocpol, 2014: 30) که برای هر کدام از این عناصر کارکردهای ویژه‌ای در نظر گرفته می‌شود (Short, 2013: 115). تقسیم فضا ماهیتاً به‌گونه‌ای است که جهت ناحیه‌بندی سیاسی - اداری نمی‌توان صرفاً از یک نظام سامان‌مند بر پایه شاخص‌های منطقی و مشخص استفاده نمود. زیرا ذات ناحیه‌بندی سیاسی بر اساس تعیین سطوح اداری - سیاسی استوار می‌باشد که در خلال آن گروه‌های انسانی تلاش می‌کنند تا حداکثر منافع را برای خود و گروه موردنظرشان فراهم سازند. در سال ۱۹۷۴ کاکس همراه با دیوید آر. رینولدز و استیون روکان کتابی با نام رویکردهای موقعیتی به قدرت و مناقشه را منتشر کرده‌اند که در آن بر نظام‌های سیاسی و مناقشات موقعیتی متمرکز شده‌اند. آنها بر این باور هستند که تحلیل‌گران حوزه مناقشات، توجه چندانی به روابط فضایی - فاصله طبیعی، مجاورت، توزیع و سؤالات نظری و تجربی مربوط به مقیاس جغرافیایی نشان نداده‌اند (Soja, 1974: 58). از دیدگاه آنها در گذشته اگر پژوهشگران امور شهری می‌توانستند سیاست را در رویکردی «بدون توجه به فضا» بررسی کنند، امروزه این امر دیگر امکان‌پذیر نمی‌باشد. ایجاد تمرکز بر مناطق شهری و الگوهای فضایی ناشی از عوامل خارجی، رویکرد جدید را از رویکرد پیشین متمایز ساخته و باعث تمرکز بر عامل فضا می‌گردد. اما این منطبق، خاص مقیاس شهری یا تأثیرات این نوع عوامل خارجی نیست. از چنین رویکردی می‌توان در تفسیر روابط بین‌المللی و ملی نیز استفاده کرد (Agnew & Nuscara, 2012: 127).

مدیریت فضایی تلاش می‌کند تا نظم را به‌عنوان مفهومی اساسی و بنیادی وارد سیستم‌های شهری کند (میتاکی و روحانی قادی‌کالایی، ۱۳۹۳: ۹۴). شهر و فضاها شهری حاصل کنش دوسویه انسان و محیط در قالب مکان و زمان است. در روند شکل‌گیری فضای شهری عوامل مختلفی مانند عوامل اقتصادی، مذهبی، سیاسی، زیست‌محیطی و غیره اثرگذار

^۱ . Plato, Aristotle, Moore, Campanella, Hegel, Marx

هستند (محمدی، ۱۳۷۹: ۹۴). بر همین اساس، برنامه‌ریزی شهری برای هر شهر نیازمند برداشت و فهم صحیح از فضاهای شهری می‌باشد (حسین‌زاده دلیر، ۱۳۸۰: ۱۱۴).

مدیریت امور شهرها معمولاً از طریق نهادهایی انجام می‌شود که در فضای جغرافیایی دارای قدرت و اختیار می‌باشند. در فضاهای جغرافیایی قدرت و اختیار یا به شیوه سلطه قهری و جبری صورت می‌پذیرد و یا از راه واگذاری قدرت و اختیار از سوی ملت به حکومت که در حال حاضر در ساختار سیاسی اغلب کشورهای جهان الگوی واگذاری قدرت پدیده رایج به‌شمار می‌آید. در نتیجه، مدیریت سیاسی فضا در برگیرنده مقیاس‌های محلی، ملی، بین‌المللی و جهانی است و فرایندی می‌باشد که به موجب آن قسمتی از سطح سرزمین که توسط مرز محدود شده است، جهت ایفای نقش‌های سیاسی سازمان‌دهی می‌گردد (احمدی‌پور و میرزایی‌تبار، ۱۳۸۹: ۴۸). امکان تحقق اهداف مدیریت سیاسی - فضایی شهری نیازمند برنامه‌ریزی است تا سازماندهی فضا محقق گشته و هماهنگی لازم میان بخش‌های مختلف صورت پذیرد. همزمان با رشد شتابان شهرنشینی طی چند دهه اخیر، شهرها با مسائل و مشکلات فزاینده‌ای روبرو شده‌اند و دولت‌ها نیز که از عهده پاسخگویی به تقاضاهای روزافزون شهروندان بر نمی‌آمدند مسیرهای مختلفی را جهت آزمون مدیریت سیاسی فضا در شهرها به اجرا درآوردند (کاوندی کاتب و حافظ نیا، ۱۴۰۰: ۱۲۸).

روش پژوهش

سنجیده در این تحقیق، از تکنیک مدل‌سازی ساختاری - تفسیری (ISM) تجزیه و تحلیل و سپس ارتباط و توالی متغیرها به دست آمده استفاده شده است. به همین منظور با تعداد ۱۵ نفر از اساتید صاحب‌مناصب انجام شد. در زمان هر مصاحبه این سوال مطرح شد که چه عواملی بر تقسیمات اداری - فضایی ناهمگون در کلانشهر اهواز اثرگذار هستند و این ناهمگونی چه رابطه‌ای با کیفیت حکمرانی دارد؟ سپس با طرح این پرسش که این مفاهیم و عوامل در چه مواردی با یکدیگر مشابهند، از طریق فرایند مقایسه‌ای، شباهت‌ها و تفاوت‌های مفاهیم بررسی و مفاهیم شبیه به یکدیگر در یک مقوله یا دسته‌بندی قرار داده شدند. این شیوه مقایسه مستمر مفاهیم با یکدیگر را «شیوه تطبیقی پیوسته» یا «روش تجزیه و تحلیل مقایسه‌ای مداوم» می‌نامند. پس از مطالعه ۱۵ مصاحبه، ۴ مقوله پدیدار شدند. سیر مطالعه مصاحبه‌ها از این طریق بیانگر اطلاعاتی بود که تکرار و مؤید مفاهیم و مقوله‌ها بودند. در بخش استفاده از پرسش‌نامه، پرسش‌نامه‌ای نیمه‌بسته مبتنی بر طیف لیکرت حاوی عوامل مؤثر بر تأثیر تقسیمات اداری - فضایی ناهمگون بر کیفیت حکمرانی در کلانشهر اهواز که پس از کدگذاری مصاحبه‌ها با خبرگان استخراج شده بود، تنظیم گردید. توضیح آن که پس از کدگذاری مصاحبه‌ها، آن دسته از عوامل (۴ عامل) که به صورت مقوله‌های استخراج شده در فرایند کدگذاری شناسایی شده بودند، در قالب پرسش‌نامه‌ای نیمه‌بسته در چارچوب طیف لیکرت برای اظهارنظر در اختیار خبرگان قرار گرفت. در انتهای پرسشنامه از خبرگان خواسته شده بود تا پیشنهادهایی را که خود می‌شناسند و تجربه کرده‌اند، اما در این مقوله‌های کدگذاری شده به آن‌ها اشاره‌ای نشده است، عنوان کنند. هدف از این پرسش باز، تقویت مضاعف جنبه بومی بودن مطالعه بود.

روش مدل‌سازی ساختاری تفسیری ایجاب می‌کند که اطلاعات از خبرگان و متخصصین دریافت و تحلیل شود. برای انتخاب تیم خبرگان چون هدف تعمیم نتایج مطرح نبوده، در بخش کیفی نمونه‌گیری از روش گلوله برفی استفاده شده است. معیارهای انتخاب خبرگان تسلط نظری، تجربه عملی، تمایل و توانایی مشارکت در پژوهش و دسترسی بود. با در نظر گرفتن این معیارها و نیز رسیدن به اشباع نظری در فرایند کدگذاری داده‌ها، در نهایت تعداد خبرگانی که با همکاری آن‌ها فرایند پژوهش انجام شد، به ۱۵ نفر رسید و در بخش کمی نمونه‌گیری هدفمند استفاده شده است. روایی محتوا به حد و میزانی اشاره دارد که یک ابزار، منعکس‌کننده محتوای مشخص مورد نظر باشد. بر اساس روش لاوشه، برای ایجاد روایی محتوایی در پرسش‌نامه، پس از مرور ادبیات و حوزه مورد مطالعه، دامنه محتوا و آیتم‌های ساخت پرسش‌نامه تدوین می‌شود، سپس از اعضای پانل محتوا خواسته می‌شود به میزان مناسب بودن هر آیتم با انتخاب یکی از سه گزینه «ضروری»، «مفید اما نه ضروری» و «غیر لازم» پاسخ‌دهند. با توجه به رابطه زیر نسبت روایی محتوا محاسبه شده و

باتوجه به سطح موردنیاز برای معناداری آماری ($P < 0.05$)، باید حداقل مقدار $CVR = 0.75$ برای هر آیتم جهت پذیرش آن آیتم به دست آید:

$$CVR = \frac{N_e - N/2}{N/2}$$

N_e = تعداد اعضای که گزینه «ضروری» را برای آیتم موردنظر انتخاب کرده‌اند. N = تعداد کل اعضای پانل پس از تکمیل پرسش‌نامه مربوط به روایی محتوا CVR به دست آمده برای همه شاخص‌ها، برابر با یک به دست آمد. یعنی همه خبرگان پیشایندهای تعیین شده را برای عوامل مؤثر بر ارزیابی تأثیر تقسیمات اداری - فضایی ناهمگون بر کیفیت حکمرانی در کلانشهر اهواز ضروری دانستند. برای سنجش پایایی پرسش‌نامه مدل‌سازی ساختاری تفسیری از روش آزمون مجدد استفاده شده است. جهت نیل به این هدف، پرسش‌نامه مزبور برای سه نفر از خبرگان که دسترسی مجدد به آن‌ها امکان پذیر بوده، دو بار و به فاصله سه هفته از هم ارسال شده و همبستگی بین پاسخ‌ها در مرحله اول و دوم برابر با ۰/۷۹۹، ۰/۸۰۵ و ۰/۸۱۴ به دست آمده است. باتوجه به این که همبستگی پاسخ‌ها بالاتر از ۰/۷ می‌باشد، لذا می‌توان گفت که پایایی پرسش‌نامه قابل قبول است.

شاخص‌های زیر جهت الگویابی معادلات ساختاری - تفسیری شاخص‌های مؤثر در تقسیمات اداری - فضایی ناهمگون بر کیفیت حکمرانی در کلانشهر اهواز، به عنوان شاخص‌های مورد استفاده در مدل ساختاری تفسیری، تعیین و معرفی شده‌اند. سپس با به دست آمدن ماتریس ساختاری روابط درونی شاخص‌ها، ماتریس دستیابی و سازگاری شده آنها به وسیله ISM ارائه و بر پایه آنها سطوح و روابط مدل تعیین و در نهایت مدل نرم‌افزاری پس از انجام تحلیل میک‌مک (MICMAC) ترسیم شده است. جدول ۱ شاخص‌های موردنظر را نشان می‌دهد.

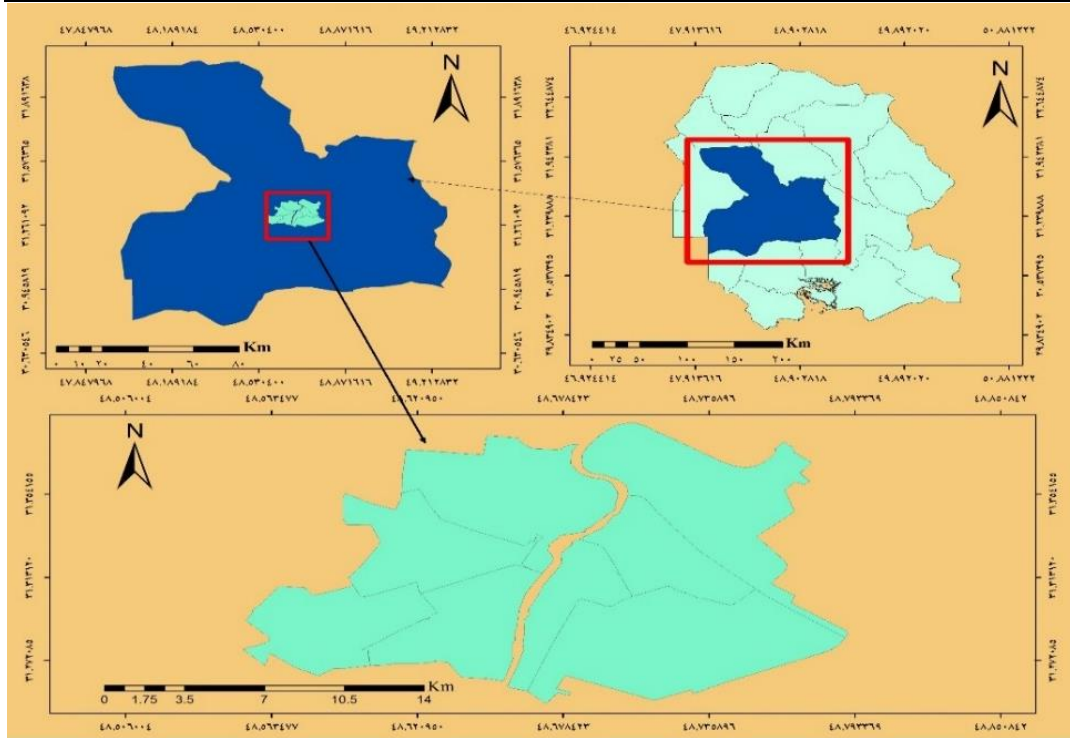
جدول ۱. شاخص‌های مؤثر بر تأثیر تقسیمات اداری - فضایی ناهمگون بر کیفیت حکمرانی در کلانشهر اهواز

رديف	شاخص	منبع
۱	حکمرانی	گزارش بانک جهانی در مورد حکمرانی خوب
۲	مدیریت یکپارچه شهری	گزارش UN-Habitat در مورد مدیریت یکپارچه شهری
۳	کیفیت زندگی	شاخص‌های کیفیت زندگی سازمان بهداشت جهانی
۴	قانونی و حقوقی	قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری مصوب ۱۳۶۲ و اصلاحات بعدی

منبع: (یافته‌های پژوهشگران، ۱۴۰۴)

محدوده مورد مطالعه

استان خوزستان با مساحت ۶۴۰۵۵ کیلومتر مربع بین ۲۹ درجه و ۵۷ دقیقه تا ۳۳ درجه عرض شمالی از خط استوا و ۴۷ درجه و ۴۰ دقیقه تا ۵۰ درجه و ۳۳ دقیقه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ در جنوب غربی ایران قرار دارد (منابی، ۱۳۹۹: ۹۰). شهرستان اهواز با مساحت ۸۲۱۲ کیلومتر مربع بین ۳۱ درجه و ۵۴ دقیقه عرض شمالی و ۴۸ درجه و ۲ دقیقه طول شرقی قرار دارد و از شمال غربی به شهرستان شوش، از شمال به شهرستان باوی، از شمال شرق شهرستان هفتگل، از شرق به شهرستان رامهرمز، از جنوب شرق به شهرستان رامشیر، از جنوب به شهرستان بندر ماهشهر، از جنوب غرب به شهرستان کارون و از غرب به شهرستان حمیدیه محدود می‌شود (زارعی، ۱۳۹۷: ۱۸۴). اهواز در موقعیت جغرافیایی ۳۱: درجه و ۲۰ دقیقه عرض شمالی و ۴۸ درجه و ۴۰ دقیقه طول شرقی، در بخش جلگه ای خوزستان و با ارتفاع ۱۸ متر از سطح دریا واقع شده است (دامن دباغ و سجادیان، ۱۴۰۰: ۷۸).

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه
منبع: (نگارندگان، ۱۴۰۵)

بحث و یافته‌ها

نتایج بخش کیفی در جداول زیر منجر به شناسایی عوامل مؤثر بر ارزیابی تأثیر تقسیمات اداری - فضایی ناهمگون بر کیفیت حکمرانی در کلانشهر اهواز شد. برای شناسایی عوامل مؤثر بر ارزیابی تأثیر تقسیمات اداری - فضایی ناهمگون بر کیفیت حکمرانی از مدلیابی ساختاری تفسیری استفاده گردید که نتایج به شرح ذیل می باشد.

گام های روش ISM

تشکیل ماتریس خود تعاملی ساختاری (SSIM)

برای تعیین نوع روابط از نمادهای زیر استفاده شده است.

V: عامل i باعث محقق شدن عامل ستون j می شود.

A: عامل ستون j باعث محقق شدن عامل ستون i می شود.

X: هر دو عامل سطر و ستون باعث محقق شدن یکدیگر می شوند.

O: بین عامل سطر و ستون هیچ ارتباطی وجود ندارد.

(جدول ۲) روابط علی بین چهار شاخص اصلی تحقیق را با نمادهای مربوطه نشان می دهد.

جدول ۲. تشکیل ماتریس خودتعاملی ساختاری

	C4	C3	C2	C1	J	I
	A	A	V	-	حکمرانی	C1
	V	V	-		مدیریت یکپارچه شهری	C2
	V	-			کیفیت زندگی	C3
	-				قانونی و حقوقی	C4

این ماتریس با تبدیل نمادهای ماتریس SSIM به اعداد صفر و یک بر اساس ماتریس دستیابی اولیه به دست می‌آید. در این ماتریس فقط اعداد صفر و یک وجود دارند. قاعده جایگذاری اعداد صفر و یک به صورت زیر است:

اگر نماد خانه V باشد در آن خانه عدد یک و در خانه قرینه عدد صفر گذاشته می‌شود.

اگر نماد خانه A باشد در آن خانه عدد صفر و در خانه قرینه عدد یک گذاشته می‌شود.

اگر نماد خانه X باشد در آن خانه عدد یک و در خانه قرینه عدد یک گذاشته می‌شود.

اگر نماد خانه O باشد در آن خانه عدد صفر و در خانه قرینه عدد صفر گذاشته می‌شود.

(جدول ۳) وضعیت دسترسی اولیه شاخص‌های تحقیق را نشان می‌دهد.

جدول ۳. دسترسی اولیه

j i	C1	C2	C3	C4
C1	۱	۱	۰	۰
C2	۰	۱	۱	۱
C3	۱	۰	۱	۱
C4	۱	۰	۰	۱

پس از تشکیل ماتریس دسترسی اولیه ماتریس دسترسی نهایی تشکیل می‌شود تا ماتریس دسترسی اولیه سازگار شود. در این ماتریس قدرت نفوذ و میزان وابستگی هر متغیر نشان داده شده است. قدرت نفوذ هر متغیر عبارت است از تعداد نهایی متغیرهایی (شامل خودش) که می‌تواند در ایجاد آنها نقش داشته باشد. میزان وابستگی عبارت است از تعداد نهایی متغیرهایی که موجب ایجاد متغیر یاد شده می‌شوند. (جدول ۴) ماتریس دسترسی نهایی شاخص‌ها را نشان می‌دهد.

جدول ۴. دسترسی نهایی

قدرت نفوذ	C4	C3	C2	C1	j i
۴	۱	۱	۱	۱	C1
۴	۱	۱	۱	۱	C2
۴	۱	۱	۱	۱	C3
۳	۱	۰	۱	۱	C4
	۴	۳	۴	۴	میزان وابستگی

نتایج نشان می‌دهد که بیشترین تأثیرات مربوط به «حکمرانی»، «مدیریت یکپارچه شهری»، «کیفیت زندگی» (با قدرت نفوذ ۴) و کمترین نفوذ مربوط به «شاخص قانونی و حقوقی» (با قدرت نفوذ ۳) می‌باشد. به منظور تعیین سطح شاخص-ها در مدل نهایی به ازای هر یک از آنها مجموعه دسترسی پیش‌نیاز و اشتراک تعیین می‌شود. مجموعه دسترسی، علاوه بر خود عامل شامل مجموعه عواملی است که عامل مورد بررسی به آنها منتهی می‌شود، مجموعه پیش‌نیاز (مقدم) علاوه بر خود عامل شامل مجموعه عواملی است که به عامل مورد بررسی منتهی می‌شود و مجموعه اشتراک شامل اشتراک دو مجموعه دسترسی و پیش‌نیاز است. چنانچه مجموعه دسترسی و اشتراک برای یک عامل یکسان باشد، آن عامل در بالاترین سطح قرار می‌گیرد، سپس این عامل تعیین سطح شده، کنار گذاشته و سطح بندی برای سایر عوامل به همین ترتیب ادامه پیدا می‌کند تا تمام عوامل سطح بندی شوند. نتیجه منجر به تعریف ۴ سطح می‌گردد. برای نمونه چگونگی سطح بندی سطح اول در جدول ۵ آمده است و در جدول ۶ نیز سطح متغیرها مشخص شده است.

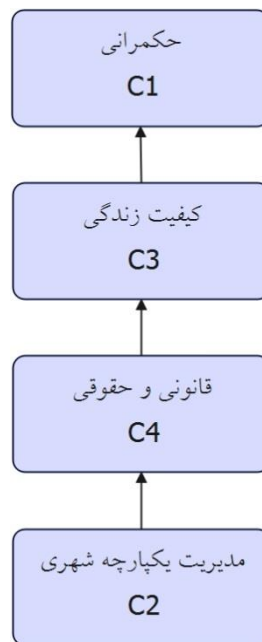
جدول ۵. تعیین سطح اول

ردیف	دسترسی	پیشنیاز	اشتراک	سطح
۱	۴و۳و۲و۱	۴و۳و۲و۱	۴و۳و۲و۱	۱
۲	۴و۳و۲و۱	۴و۳و۲و۱	۴و۲و۱	۴
۳	۴و۳و۲و۱	۳و۲و۱	۳و۲و۱	۲
۴	۴و۲و۱	۴و۳و۲و۱	۴و۲و۱	۳

جدول ۶. جدول سطح متغیرها

ردیف	عوامل	سطح
۱	حکمرانی	۱
۲	مدیریت یکپارچه شهری	۴
۳	کیفیت زندگی	۲
۴	قانونی و حقوقی	۳

ابتدا بر اساس سطح، معیارها را طبق اولویت به دست آمده از بالا به پایین مرتب می‌کنیم. با استفاده از ماتریس حاصل - شده از ماتریس دریافتی مرتب‌شده بر اساس سطوح، مدل ساختاری به وسیله گره‌ها و خطوط رسم می‌شود. اگر رابطه از i به j وجود دارد با پیکانی از i به j مشخص می‌شود. دیاگرام نهایی ایجادشده که با حذف حالت‌های تعدی و نیز با استفاده از بخش‌بندی سطوح به دست آمده است در نمودار زیر نشان داده شده است.

شکل ۲. مدل تعامل‌های شاخص‌ها

سطح یک به عنوان تأثیرپذیرترین سطح و سطح آخر به عنوان تأثیرگذارترین سطح نیز انتخاب می‌شود. همان‌طور که روی شکل مشخص است عامل سطح چهارم (مدیریت یکپارچه شهری) مانند سنگ زیربنای مدل عمل می‌کند. در نتیجه باید تعیین شاخص‌های مؤثر بر تقسیمات اداری - فضایی ناهمگون و تأثیر آن بر کیفیت حکمرانی در کلانشهر اهواز، از این متغیر آغاز شود و به سایر متغیرها تعمیم یابد. شاخص (قانونی و حقوقی) در سطح سوم و شاخص (کیفیت زندگی) در سطح دوم قرار دارد که بر شاخص سطح اول تأثیرگذار است. شاخص سطح اول حکمرانی است و به خودی خود تأثیری بر شاخص‌های دیگر نمی‌گذارد. هدف از این تجزیه و تحلیل، تشخیص و تحلیل قدرت نفوذ و وابستگی متغیرهاست. پس

از تعیین قدرت نفوذ یا اثرگذاری و قدرت وابستگی، می‌توان تمامی عوامل را در خوشه‌های چهارگانه روش ماتریس اثر ضرب ارجاع متقابل کاربردی قرار داد. بر روی ماتریس موردنظر روش ماتریس اثر ضرب ارجاع متقابل کاربردی، نقاط مرزی معمولاً یک واحد بزرگتر از میانگین تعداد عوامل می‌باشند. به عبارت دیگر، برای مثال در این تحقیق با توجه به اینکه تعداد عوامل برابر ۴ می‌باشد، نقاط مرزی روی ماتریس اثر ضرب ارجاع متقابل کاربردی برابر ۳ در نظر گرفته می‌شود. با این حال، با توجه به شرایط تحقیق می‌توان نقاط مرزی متفاوتی را منظور نمود. نقاط مرزی باید به گونه‌ای باشد که به خوبی عوامل مختلف را در خوشه‌های مورد نظر تفکیک نماید.

جدول ۷. قدرت نفوذ و وابستگی

نماد	C1	C2	C3	C4
قدرت نفوذ	۴	۴	۴	۳
قدرت وابستگی	۴	۴	۳	۴

متغیرها بر اساس قدرت نفوذ و قدرت وابستگی آنها (جدول ۷) به چهار دسته به شرح زیر طبقه بندی شده اند:

۱. متغیرهای خودمختار: این توانمندسازها قدرت نفوذ ضعیف و وابستگی ضعیفی دارند. آنها نسبتاً از سیستم جدا شده‌اند و با آن پیوندهای کمی دارند. این توانمندسازها در ربع I قرار می‌گیرند.
۲. متغیرهای وابسته: این دسته شامل توانمندسازهایی است که قدرت نفوذ ضعیف اما قدرت وابستگی قوی دارند و در ربع II قرار می‌گیرند.

۳. متغیرهای رابط: اینها دارای قدرت نفوذ قوی و همچنین وابستگی قوی هستند و در ربع III قرار می‌گیرند. آنها همچنین ناپایدار هستند و بنابراین هر اقدامی بر روی آنها تأثیری بر روی دیگران و همچنین تأثیر بازخوردی بر روی آنها خواهد داشت.

۴. متغیرهای مستقل: اینها قدرت نفوذ قوی اما قدرت وابستگی ضعیفی دارند. اینها در ربع IV قرار می‌گیرند. در ادامه، نمودار قدرت نفوذ در مقابل قدرت وابستگی برای معیارها، همان‌طور که در شکل ۲ نشان داده شده، ساخته شده است. همان‌گونه که مشاهده می‌شود بیشترین امتیازات در سطرهای مربوط به «حکمرانی» و «مدیریت یکپارچه شهری» وجود دارد. جمع سطر و ستون و جمع کلی امتیازات عوامل در (جدول ۸) آمده است.

جدول ۸. مجموع امتیازات پیشرانها

پیشرانها	جمع امتیاز سطرها	جمع امتیاز ستونها	جمع کل امتیازها
C1	۴	۴	۸
C2	۴	۴	۸
C3	۴	۳	۷
C4	۳	۴	۷
جمع	۱۵	۱۵	۳۰

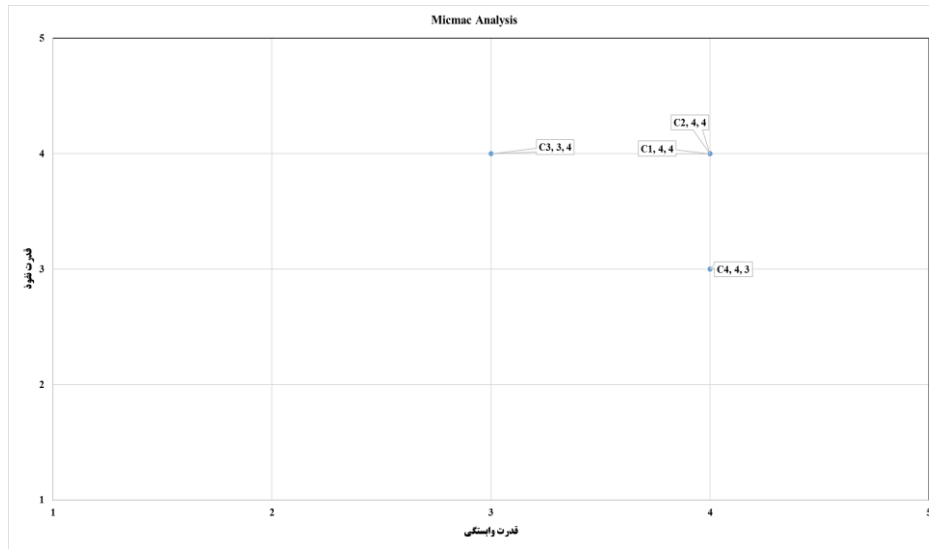
هدف نهایی از تحلیل ساختاری، شناخت ویژگی‌ها، ساختار، متغیرهای کلیدی و مهم‌ترین شاخص‌های مؤثر بر تأثیر تقسیمات اداری - فضایی ناهمگون بر کیفیت حکمرانی در کلانشهر اهواز است. در ماتریس متقاطع، جمع اعداد موجود در سطر برای هر متغیر، بیانگر جمع فعال است و میزان تأثیرگذاری آن عامل را نشان می‌دهد. همچنین جمع اعداد موجود در ستون نیز بیانگر جمع فعال و غیر فعال است و میزان تأثیر پذیری آن عامل را نشان می‌دهد.

جدول ۹. خلاصه نتایج ماتریس اثرات متقاطع

شاخص	ابعاد ماتریس	تعداد تکرار	تعداد ۰	تعداد ۱	تعداد ۲	تعداد ۳	جمع	پرشدهگی ماتریس
------	--------------	-------------	---------	---------	---------	---------	-----	----------------

مقدار	۴	۳	۱	۴	۶	۵	۱۶	۹۹٪/۵۵
-------	---	---	---	---	---	---	----	--------

بر اساس (جدول ۹) نتایج محاسبات ماتریس تأثیرات متقاطع با استفاده از نرم‌افزار میک‌مک در مجموع ارتباط بین پیشران‌ها ۱۶ مرتبه مورد قضاوت قرار گرفته است. از این تعداد ۱ مورد تقابل فاقد اثرگذاری و اثرپذیری بوده، ۴ مورد ارتباط و اثرگذاری ضعیف، ۶ مورد ارتباط و اثرگذاری متوسط و ۵ مورد ارتباط و اثرگذاری قوی داشته‌اند. نتایج این بخش نشان می‌دهد که اثرگذاری متوسط دارای بیشترین فراوانی بوده‌اند. تعداد تکرار ۳ بار در نظر گرفته شده و درجه پرشدگی ماتریس ۹۹/۵۵۳ درصد است که نشان می‌دهد عوامل انتخاب شده، تأثیر متوسط و پراکنده‌ای بر همدیگر داشته و در واقع، وضعیت سیستم پایدار است. ماتریس بر اساس شاخص‌های آماری با ۳ بار چرخش داده‌ای از مطلوبیت و بهینه‌شدگی ۱۰۰ درصد برخوردار بوده که حاکی از روایی بالای ماتریس و پاسخ‌های آن است. بر همین اساس یافته‌ها نشان می‌دهد که دو شاخص حکمرانی و مدیریت یکپارچه شهری جزء متغیرهای رابط یا پیوندی هستند که هر نوع تغییر در آنها کل سیستم را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

شکل ۳. قدرت نفوذ و قدرت وابستگی

شکل (۳) روابط ساختاری بین چهار شاخص کلیدی حکمرانی شهری در اهواز را نمایش می‌دهد. بر اساس ماتریس دسترسی نهایی، شاخص حکمرانی (C1) با قدرت نفوذ ۴ و وابستگی ۴ در سطح ۱ قرار گرفته که نشان‌دهنده نقش پایه‌ای و تأثیرگذاری گسترده آن بر سایر شاخص‌هاست. شاخص کیفیت زندگی (C3) با قدرت نفوذ ۴ و وابستگی ۳ در سطح ۲ قرار دارد که بیانگر تأثیرپذیری از حکمرانی و تأثیرگذاری بر سطوح پایین‌تر است. شاخص قانونی و حقوقی (C4) با قدرت نفوذ ۳ و وابستگی ۴ در سطح ۳ جای گرفته که نشان می‌دهد این شاخص بیشتر متأثر از عوامل بالادستی است تا تأثیرگذار بر آنها. شاخص مدیریت یکپارچه شهری (C2) با وجود قدرت نفوذ ۴، به دلیل وابستگی ۴ در سطح ۴ قرار گرفته که حاکی از وابستگی کامل آن به سایر شاخص‌هاست. روابط علی در مدل نشان می‌دهد که حکمرانی (C1) به صورت مستقیم بر کیفیت زندگی (C3) و شاخص قانونی (C4) تأثیر می‌گذارد. سپس کیفیت زندگی (C3) و شاخص قانونی (C4) به نوبه خود بر مدیریت یکپارچه شهری (C2) اثر می‌گذارند. این ساختار سلسله‌مراتبی بیانگر آن است که بهبود حکمرانی شهری در اهواز باید از سطوح بالایی (به‌ویژه شاخص حکمرانی) آغاز شود، چرا که تغییرات در این سطح می‌تواند به صورت آبشاری بر تمامی سطوح پایین‌تر اثر بگذارد.

بحث و یافته‌ها

تقسیمات اداری - فضایی به‌عنوان چارچوبی برای مدیریت سرزمین، تأثیر مستقیمی بر کیفیت حکمرانی شهری دارد. در

کلانشهر اهواز، ناهمگونی در این تقسیمات (مانند پراکندگی مسئولیت‌ها بین شهرداری، استانداری، فرمانداری، بخش‌های خصوصی و نهادهای موازی) منجر به چالش‌هایی در هماهنگی، تخصیص منابع و ارائه خدمات شده است. بر همین اساس مدل ساختاری تفسیری با شناسایی سطوح سلسله‌مراتبی متغیرها، روابط علی و اثرات متقابل این عوامل را مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد. بر اساس یافته‌های تحقیق و ترسیم ماتریس ارتباطات متقابل که در جدول ۶ موجود است، عوامل تأثیرگذار به چهار سطح مختلف تقسیم‌بندی شده‌اند. سطح ۱ که شاخص حکمرانی را در بر می‌گیرد شامل پیشران‌های اصلی از جمله تعدد مدیریت‌های محلی و تداخل وظایف، تعدد مراکز تصمیم‌گیری، فقدان حکمرانی یکپارچه و تمرکزگرایی و ناهماهنگی در قوانین ملی می‌شود. سطح ۲ شامل عواملی مانند کاهش کیفیت خدمات شهری و نارضایتی عمومی و تضعیف اعتماد عمومی و در نهایت ناکارآمدی حکمرانی می‌شود. بنابراین کلانشهر اهواز به‌عنوان نمونه‌ای از چالش‌های حکمرانی شهری در ایران، تحت‌تأثیر ساختار اداری - فضایی ناهمگون قرار دارد که در آن پراکندگی مراکز تصمیم‌گیری، تداخل وظایف نهادی و عدم انطباق تقسیمات کالبدی با واقعیت‌های اجتماعی و فضایی منجر به کاهش کارآمدی مدیریت شهری و کاهش کیفیت حکمرانی در این کلانشهر شده است. بر همین اساس سطح-بندی موجود در (جدول ۶) را می‌توان به این شکل در (جدول ۱۰) مورد بازبینی قرار داد:

جدول ۱۰. نتایج مدل‌سازی ساختاری تفسیری و روابط علی میان عوامل

سطح	عوامل	نقش در سیستم
سطح ۴ (ریشه‌ای)	تمرکزگرایی در سیاستگذاری ملی	پیشران اصلی ایجاد نهادهای موازی
سطح ۳	تعدد مراکز تصمیم‌گیری	افزایش هزینه‌های هماهنگی
سطح ۲	رقابت نهادی بر سر منابع	توزیع ناعادلانه امکانات شهری
سطح ۱ (پیامد)	کاهش کیفیت خدمات و اعتماد عمومی	ناکارآمدی حکمرانی

ناهمگونی مورد اشاره که در (جدول ۶) شاخص‌های آن استخراج شده و در (جدول ۹) سطح‌بندی عوامل و نقش آن در سیستم مدیریت شهری اهواز ترسیم شده است، در قالب دو بُعد می‌تواند بر کیفیت حکمرانی در کلانشهر اهواز اثرگذار باشد:

الف) گسیختگی فضایی و مدیریتی: عدم تطابق محدوده‌های رسمی (مانند منطقه‌بندی شهرداری) با الگوهای واقعی سکونت به ویژه در مناطق حاشیه‌ای. محدوده‌های شهری اهواز تحت مدیریت نهادهای مختلف و تعاریف فضایی - اداری متفاوت، موجب عدم انسجام در برنامه‌ریزی می‌شود.

ب) تأخیر در پروژه‌ها و نابرابری فضایی: تداخل وظایف و عدم هم‌پوشانی مناطق اداری - فضایی ممکن است زمان اجرای پروژه‌ها را افزایش دهد.

بنابراین بر اساس یافته‌های مدل ساختاری تفسیری (ISM)، ناهمگونی تقسیمات اداری - فضایی در کلانشهر اهواز، کیفیت حکمرانی را از طریق ایجاد پراکندگی قدرت، کاهش شفافیت و افزایش هزینه‌های تعامل تضعیف می‌کند. اصلاح این ساختار نیازمند بازتعریف رابطه بین سطوح ملی و محلی با تأکید بر مشارکت ذینفعان است.

با تطبیق سطوح چهارگانه مدل ساختاری - تفسیری بر واقعیات حکمرانی در کلانشهر اهواز، می‌توان درک دقیق‌تری از مکانیسم‌های تشدیدکننده ناکارآمدی به دست آورد. سطح ۴ (ریشه‌ای) که «مدیریت یکپارچه شهری» را در بر می‌گیرد، در اهواز به‌صورت عینی در تعدد و پراکندگی نهادهای تصمیم‌گیرنده متجلی شده است. برای مثال، مدیریت حوزه‌های کلیدی مانند حمل‌ونقل عمومی، ساماندهی حریم رودخانه کارون، یا مقابله با پدیده ریزگردها، نیازمند هماهنگی فوری بین شهرداری، استانداری، سازمان‌های آب منطقه‌ای و محیط‌زیست، وزارت راه و شهرسازی و نهادهای امنیتی است. فقدان یک ساختار فرماندهی واحد و هم‌پوشانی تقسیمات فضایی این نهادها، منجر به طولانی شدن فرایند تصمیم‌گیری، افزایش هزینه‌ها و نهایتاً تعویق یا اجرای ناقص پروژه‌ها می‌شود. این وضعیت نوعی «چرخه معیوب» ایجاد می‌کند؛ به این معنا که هر نهاد برای جبران ناکارآمدی کل سیستم، بر گسترش حوزه اختیارات خود پافشاری کرده و بر

پیچیدگی‌های بوروکراتیک می‌افزاید.

در سطح ۳، «شاخص قانونی و حقوقی» به عنوان یک عامل با وابستگی بالا، نشان‌دهنده آن است که چارچوب‌های حقوقی موجود نه تنها کمکی به حل مسأله نمی‌کنند، بلکه خود به بخشی از مشکل تبدیل شده‌اند. در اهواز، قوانین پراکنده و گاه متناقض در زمینه‌هایی مانند تعیین کاربری اراضی، صدور مجوزهای ساخت‌وساز و ارائه خدمات پایه (آب، برق، گاز) باعث شده است تا هر دستگاه با استناد به دستورالعمل یا قانون خاص خود اقدام کند. این مسأله به‌ویژه در حاشیه شهر و سکونتگاه‌های غیررسمی بحران‌زا است، جایی که ساکنان در حداقل قوانین شهرداری، بنیاد مسکن، اراضی دولتی و بخش‌داری‌ها گرفتار شده و از دسترسی عادلانه به خدمات اولیه محروم می‌مانند. این آشفتگی حقوقی، بستری قانونی برای تداوم ناهمگونی فضایی فراهم می‌کند.

سطح ۲ مدل که «کیفیت زندگی» را در بر می‌گیرد، در واقع خروجی ملموس و نهایی سیستم حکمرانی برای شهروندان است. در اهواز، ناهمگونی اداری - فضایی مستقیماً از طریق مکانیسم‌های توزیع ناعادلانه امکانات، کاهش شفافیت و پاسخگویی نهادها، و تشدید نابرابری فضایی، کیفیت زندگی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. برای نمونه، تخصیص بودجه و اجرای پروژه‌های عمرانی ممکن است به جای نیاز واقعی مناطق، تابع تقسیم‌بندی‌های اداری خاص یک نهاد باشد. این امر منجر به پیدایش «مناطق برخوردار» و «مناطق محروم» حتی در درون محدوده کلانشهر می‌شود. از سوی دیگر، هنگامی که یک معضل شهری (مانند دفع پسماند یا روان‌آب‌های سطحی) رخ می‌دهد، به دلیل تداخل مسئولیت‌ها، هیچ نهاد واحدی خود را پاسخگو نمی‌داند و این امر به فرسایش سرمایه اجتماعی و کاهش مشارکت شهروندی می‌انجامد. در نهایت، سطح ۱ (حکمرانی) به عنوان متغیر وابسته اصلی، حاصل جمع جبری تمامی نارسایی‌های سطوح زیرین است. در اهواز، حکمرانی نامطلوب در قالب پروژه‌های نیمه‌کاره طولانی‌مدت، برنامه‌ریزی‌های متناقض، و ناتوانی در مدیریت یکپارچه مسائل فراسازمانی (مانند سیلاب یا آلودگی هوا) آشکار می‌شود. مدل ISM به وضوح نشان می‌دهد که بهبود شاخص حکمرانی به صورت مجزا و از بالا ممکن نیست. این بهبود مستلزم مداخله هم‌زمان و نظام‌مند در سطوح پایه‌ای سیستم است: اصلاح قوانین (سطح حقوقی)، ایجاد نهادهای یکپارچه‌کننده (سطح مدیریت)، و افزایش نظارت اجتماعی (سطح کیفیت زندگی). بدون این نگاه جامع و سیستمی، هرگونه اصلاح جزئی در حکمرانی اهواز موقتی بوده و چرخه معیوب ناهمگونی فضایی-اداری تداوم خواهد یافت.

نتیجه‌گیری

نظام تقسیمات فضایی در یک کشور بر ساختار سلسله‌مراتبی تشکیلات اداری، نحوه استقرار فضایی بخش‌های مختلف نظام اداری، حجم نیروی انسانی، توزیع منابع مالی بخش‌های عمرانی و جاری، تعامل قومی و فرهنگی و نظام مدیریتی واگذاری اختیارات به سطوح پایین (تمرکز و عدم تمرکز) تأثیرگذار است. در گذشته کیفیت تقسیمات سیاسی چندان مدنظر نبوده است اما به مرور که کشورداری با تنوع، تکثر و پیچیدگی روبرو شد و دولت مرکزی ناتوان از انجام امور گردیده است، با تغییر در نوع تقسیمات کشوری و فضایی و کاهش تصدی‌گری، مدیریت کلان سرزمینی را به صورت بهینه تقویت کرده است. تقسیمات کشوری و فضایی از مهم‌ترین مسائلی است که برای هرگونه برنامه‌ریزی در سطح کشور به طور اعم و برنامه‌ریزی ناحیه‌ای در سطح واحدها به طور اخص جهت اداره بهتر و بهره‌برداری بیشتر از استعدادها صورت می‌گیرد. این پژوهش با تمرکز بر کلانشهر اهواز نشان داد که ناهمگونی تقسیمات اداری-فضایی، کارآمدی حکمرانی شهری را از طریق یک چارچوب علی‌چندسطحی تضعیف می‌کند. مدل ساختاری - تفسیری (ISM) آشکار ساخت که مشکل از سطح بنیادین «مدیریت یکپارچه شهری» (سطح ۴) آغاز شده و با عبور از کانال «محدودیت‌های قانونی» (سطح ۳) و «کاهش کیفیت زندگی» (سطح ۲)، در نهایت به «حکمرانی ناکارآمد» (سطح ۱) منجر می‌شود. این سلسله مراتب تأیید می‌کند که ناهمگونی فضایی تنها یک اشکال اداری نیست، بلکه یک مسأله سیستمی خودتقویت‌گر است که در قالب یک چرخه معیوب، ناکارآمدی را بازتولید می‌کند. یافته‌های تحلیل MICMAC نشان می‌دهد هیچ متغیری در دسته خودمختار (گروه اول) قرار نگرفته است. این نشان‌دهنده وجود ارتباطات قوی ما بین شاخص‌ها در مدل به دست

آمده است. شاخص «قانونی و حقوقی» بیشتر تحت تأثیر سایر شاخص‌ها بوده و از منظر سیستمی جزو عناصر اثرپذیر و وابسته (گروه دوم) به شمار می‌رود که قدرت نفوذ ضعیفی دارد، ولی با وجود این، از نیروی وابستگی بالاتری نسبت به عوامل دیگر برخوردار است. به عبارت دیگر این شاخص خروجی تعاملات میان شاخص‌های دیگر می‌باشد. در واقع شاخص‌های مهمتری برای تعیین شاخص‌های اثر تقسیمات اداری - فضایی ناهمگون بر کیفیت حکمرانی در کلانشهر اهواز، وجود دارد که منجر به این شاخص می‌گردد.

تفسیر این نتایج در پرتو مطالعه موردی اهواز گویای آن است که سیستم مدیریت شهری در یک حالت وابستگی متقابل قفل شده است. قرارگیری شاخص‌های «حکمرانی» و «مدیریت یکپارچه شهری» در گروه متغیرهای پیوندی (گروه سوم)، که هم اثرگذاری قوی و هم اثرپذیری بالایی دارند، نشان‌دهنده هسته ناپایدار سیستم است. این بدان معناست که ناکارآمدی در حکمرانی، مدیریت یکپارچه را تضعیف می‌کند و فقدان مدیریت یکپارچه، به نوبه خود، حکمرانی را ناکارآمدتر می‌سازد. از سوی دیگر، شناسایی شاخص «کیفیت زندگی» به عنوان یک متغیر مستقل کلیدی (گروه چهارم) حاوی یک پیام راهبردی است: بهبود عینی زندگی شهروندان در اهواز - به عنوان خروجی نهایی سیستم - می‌تواند نیرویی پیش‌برنده و اثرگذار برای شکستن چرخه معیوب و ایجاد تغییرات پایدار در سطوح دیگر (مانند قوانین و ساختار مدیریتی) باشد.

شاخص‌های «حکمرانی» و «مدیریت یکپارچه شهری» از نظر اثرگذاری و اثرپذیری جزء متغیرهای پیوندی (گروه سوم) هستند به این مفهوم که شاخص‌های موجود در آن از قدرت نفوذ قوی و نیروی وابستگی قدرتمندی برخوردارند. این شاخص‌ها غیر ایستا هستند، زیرا هر نوع تغییر در آنها، کل سیستم را تحت تأثیر قرار می‌دهد و در نهایت، بازخورد سیستم نیز می‌تواند این شاخص‌ها را دوباره تغییر دهد. همچنین شاخص «کیفیت زندگی» جزء شاخص‌های کلیدی به شمار می‌رود، که در دسته متغیرهای مستقل (گروه چهارم) قرار گرفته است و تأثیر بسیار زیادی بر تحقق شاخص‌های موثر بر رابطه تقسیمات اداری - فضایی ناهمگون و کیفیت حکمرانی در کلانشهر اهواز دارد، که قدرت نفوذ بالا و وابستگی پایینی دارد. اصولاً متغیرهایی که قدرت نفوذ بالایی دارند به اصطلاح متغیرهای کلیدی خوانده می‌شوند. این متغیرها در یکی از دو گروه متغیرهای مستقل یا پیوندی جای می‌گیرند. هرگونه عملی بر این متغیرها سبب تغییر سایر متغیرها می‌شود. بر همین اساس، نتایج مدل ساختاری تفسیری نشان می‌دهد که تقسیمات ناهمگون اداری - فضایی در اهواز نه تنها یک مسأله ساختاری بلکه سیستمی خودتقویت‌گر است که از طریق بازخوردهای منفی (مانند رقابت نهادها) می‌تواند تداوم یابد و تنها با مداخله هم‌زمان در سطوح قانونی (اصلاح قوانین متمرکز)، نهادی (یکپارچه‌سازی سازمانی) و اجتماعی می‌توان این چرخه را شکست.

در مجموع، یافته‌های این پژوهش بر این نتیجه تأکید دارند که بهبود حکمرانی در کلانشهری مانند اهواز، نیازمند عبور از نگاه جزئی‌نگر و اتخاذ یک رویکرد سیستمی و همه‌جانبه است. راهکارهای پیشنهادی در جدول ۱۱ (شامل محورهای سازمانی، فضایی و حقوقی) نیز مؤید همین نگاه هستند. این راهکارها در صورت اجرای هم‌زمان و با در نظرگیری روابط علی شناسایی شده در مدل (که بهبود مدیریت یکپارچه را پیش‌نیاز تحول در حکمرانی می‌داند)، می‌توانند چرخه معیوب موجود را به یک چرخه سازنده تبدیل کنند. در چنین چرخه‌ای، اصلاحات قانونی بستر مدیریت یکپارچه را فراهم می‌آورد، مدیریت یکپارچه کیفیت زندگی را ارتقا می‌بخشد، و بهبود کیفیت زندگی، مشروعیت و توانایی اجرای اصلاحات عمیق‌تر و پایدارتر را تقویت می‌کند. بنابراین نتایج پژوهش با مطالعات و یافته‌های ولیقلی‌زاده و یوسفی (۱۴۰۱)، نظری و همکاران (۱۳۹۹)، احمدی‌پور و همکاران (۱۳۹۵)، راحمی و همکاران (۱۳۹۹)، احمدی‌پور و همکاران (۱۳۹۰)، محمدشاهی و همکاران (۱۳۹۹)، پسندیده و غفاری (۱۴۰۱) هم‌خوانی و هم‌سویی دارد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که لزوم بازنگری تقسیمات اداری - فضایی کلانشهر اهواز می‌تواند در کاهش مشکلات این کلانشهر و افزایش کیفیت حکمرانی و مدیریت یکپارچه شهری مثمر بوده و فرصت‌های بسیار زیادی را در سطح محلی، ملی و منطقه‌ای برای این کلانشهر فراهم آورد. پژوهش حاضر با توجه به یافته‌های تحقیق و برای شکستن چرخه ناکارآمدی فضایی - اداری در سه محور به شرح (جدول ۱۱) پیشنهادهای ارائه می‌دهد.

جدول ۱۱. راهکارهای پیشنهادی برای یکپارچه‌سازی حکمرانی در کلانشهر اهواز

محور	اقدام کلیدی	مثال کاربردی در اهواز
سازمانی	تشکیل شورای عالی هماهنگی شهری	ادغام مدیریت پروژه‌های عمرانی بین شهرداری و استانداری
فضایی	بازتعریف محدوده‌های اداری - فضایی بر اساس الگوی جمعیت، نیازهای سازمانی و مدیریت بحران و یکپارچه-سازی تقسیمات اداری - فضایی، تهیه نقشه‌های حکمرانی فضا محور	الحاق مناطق حاشیه‌نشین به محدوده رسمی شهرداری و یکپارچه‌سازی منطقه‌بندی فضایی سازمان‌های و دستگاه‌های اجرایی مختلف مانند سازمان آب، اداره برق و شهرداری.
حقوقی	تصویب قانون مدیریت یکپارچه شهری	تفویض اختیارات مالی به شورای شهر و ایجاد مدیریت واحد شهری با ادغام اختیارات نهادهای موازی

منبع: (یافته‌های پژوهشگران، ۱۴۰۴)

حامی مالی

این اثر حامی مالی نداشته است.

سه‌م نویسنده‌گان

سه‌م نویسنده‌گان برابر است.

تضاد منافع

نویسنده‌گان اعلام می‌دارند، هیچ تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

تقدیر و تشکر

نویسنده‌گان مقاله از همه افرادی که در تهیه و انتشار این پژوهش همکاری داشته‌اند، سپاسگزاری می‌کنند.

منابع

- (۴۴) احمدی‌پور، زهرا، جعفرزاده، حسن، پورطاهری، مهدی و کریمی، مهدی (۱۳۹۵). بررسی نقش تقسیمات کشوری در توسعه ناحیه‌ای، فصلنامه ژئوپلیتیک، ۱۲(۱)، صص ۸۲-۶۰. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.17354331.1395.12.41.3.9.60-82>
- (۴۵) احمدی‌پور، زهرا و جعفرزاده، حسین (۱۴۰۳). بررسی و تبیین عوامل و منابع تنش و منازعه میان واحدهای تقسیمات کشوری، پژوهش‌های جغرافیای سیاسی، ۹(۱)، صص ۹۲-۶۹. <https://doi.org/10.22067/pg.2023.82656.1217>
- (۴۶) احمدی‌پور، زهرا، رهنما، محمدرحیم و رومینا، ابراهیم (۱۳۹۰). نقش نظام تقسیمات کشوری در توسعه ملی ایران، مدرس علوم انسانی - برنامه‌ریزی و آمایش فضا، ۱۵(۲)، صص ۳۹-۱۷. https://hsmmp.modares.ac.ir/article_14242.html
- (۴۷) احمدی‌پور، زهرا و میرزایی‌تبار، میثم (۱۳۸۹). نقش احساس مکانی در سازماندهی سیاسی فضا، فصلنامه جغرافیایی آمایش محیط، شماره ۱۲(۲)، صص ۶۲-۴۷. <https://sid.ir/paper/130517/fa>
- (۴۸) اسلامی‌اکندی، محسن، ایلانلو، مریم، ابراهیمی، لیلا و بزرگمهر، کیا (۱۴۰۰). تحلیل راهبردهای توسعه منطقه‌ای پایدار در استان مازندران، فصلنامه جغرافیا، ۱۹(۳)، صص ۱۳۴-۱۱۹. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.27172996.1400.19.70.7.7>
- (۴۹) بلوچی، محمد و لطفی، حیدر (۱۳۹۶). بررسی نظام تقسیمات کشوری در ایران: مطالعه موردی استان سمنان در راستای ارائه یک مدل علمی بر مبنای متغیرهای جغرافیایی، نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، ۱۰(۱)، صص ۴۳-۱۵. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.66972251.1396.10.1.2.6>

- ۵۰) پسندیده، محمود و غفاری، مسعود (۱۴۰۱). تأثیر تقسیمات بر توسعه مناطق در استان خراسان رضوی، ماهنامه جامعه‌شناسی سیاسی ایران، ۵(۱۱)، صص ۱۱-۱. <https://doi.org/10.30510/psi.2022.292277.1886>
- ۵۱) حسین‌زاده دلیر، کریم (۱۳۸۰). برنامه‌ریزی ناحیه‌ای، تهران، انتشارات سمت.
- ۵۲) خاتم، سعید و احمدی‌پور، زهرا (۱۴۰۲). پیامدهای گسست مدیریت سیاسی فضا در کلانشهر تهران، فصلنامه آمایش سیاسی فضا، دوره ۵(۲)، صص ۹۲-۱۱۵. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.26455145.2023.5.2.7.6>
- ۵۳) خاتم، سعید و احمدی‌پور، زهرا (۱۴۰۲). متغیرهای اثرگذار مدیریت سیاسی فضا در کلانشهر تهران، فصلنامه جغرافیا، ۲۱(۲)، صص ۵۵-۶۹. <https://dor.isc.ac/dor/http://dor.net/dor/20.1001.1.27833739.1402.21.77.4.7>
- ۵۴) دامن‌دباغ، صفیه و سجادیان، ناهید (۱۴۰۰). مطالعه تطبیقی نقش مکان در اثرگذاری عوامل اقتصادی در نشاط شهروندان محلات شهر اهواز، مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه‌ای، ۲(۴)، صص ۹۴-۶۹. https://www.srds.ir/article_146344.html
- ۵۵) راحمی، محمد، مهکویی، حجت، خادم‌الحسینی، احمد و شمس‌الدینی، علی (۱۳۹۹). تحلیل تأثیر شاخص‌های قانونی و علمی تقسیم‌بندی فضا در ارتقاء شهرستان به استان از دیدگاه مردم، مسئولین و متخصصان، فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، ۹(۳۳)، صص ۳۶-۲۱. <https://sanad.iau.ir/Journal/ges/Article/978890/>
- ۵۶) زارعی، جواد (۱۳۹۷). تبیین الگوی مدیریت یکپارچه بازآفرینی شهری پایدار بافت‌های فرسوده مطالعه موردی: کلانشهر اهواز، رساله جهت دریافت دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز.
- ۵۷) کاوندی‌کاتب، ابوالفضل و حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۴۰۰). بررسی عوامل مؤثر بر سازمان و مدیریت سیاسی فضا در کشورهای جهان، فصلنامه بین‌المللی ژئوپلیتیک، ۱۷(۲)، صص ۶۱-۲۷. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.17354331.1400.17.62.2.5>
- ۵۸) محمدشاهی، حمیدرضا، اخباری، محمد و بیژنی، علی (۱۳۹۹). تبیین لزوم بازنگری در تقسیمات سیاسی در راستای پیشگیری از بحران‌های مدیریت انتظامی با تأکید بر قابلیت‌های ژئوپلیتیکی، مطالعات بین‌رشته‌ای دانش راهبردی، ۱۰(۲۹)، صص ۱۱۹-۱۵۰. https://journals.sndu.ac.ir/article_1054.html
- ۵۹) محمدی، محمود (۱۳۷۹). تحلیل نقش متقابل وقف و شهرسازی برنامه‌ریزی کالبدی راهبردی جدید در توسعه و بهره‌وری بهینه موقوفات، نشریه فقه و اصول، وقف میراث جاویدان، ۳۰(۱)، صص ۹۳-۷۸. <https://ensani.ir/fa/article/75457>
- ۶۰) مرادی، امین، اعظمی، هادی، پاپلی‌یزدی، محمدحسین و زرقانی، سیدهادی (۱۴۰۳). تحلیل نظری نقش مؤلفه‌های مدیریت سیاسی فضا بر پایداری منابع آبی، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال بیستم، ۷۲(۱)، صص ۱۳۸-۱۰۹. <https://doi.org/10.22034/igq.2024.181778>
- ۶۱) موسوی، سیدمهدی و بدیعی، مرجان (۱۴۰۲). تبیین سیر و روند نظام تقسیمات کشوری در ایران باستان و ارائه پیشنهادات برای نظام تقسیمات فعلی، فصلنامه جغرافیا، ۷۶(۱)، صص ۱۵۶-۱۳۱. <https://dor.isc.ac/dor/http://dor.net/dor/20.1001.1.27833739.1402.21.76.7.8>
- ۶۲) موسوی، میرنجف و بایرام‌زاده، نیما (۱۴۰۳). تحلیل فضایی روند نابرابری‌های منطقه‌ای در ایران، نشریه اطلاعات جغرافیایی، ۱۳۱(۱)، صص ۱۰۵-۱۲۵. <https://doi.org/10.22131/sepehr.2024.2017054.3039>
- ۶۳) میثاقی، سیدمحمود و روحانی‌قادیقلایی، محسن (۱۳۹۳). اصول سازماندهی فضایی بافت‌های شهری برخوردار از عناصر شاخص مذهبی، فصلنامه مطالعات شهر ایرانی اسلامی، ۱۵(۱)، صص ۹۷-۸۷. <https://www.sid.ir/paper/177454/fa>
- ۶۴) نظری، رضوان، زین‌العابدین، یوسف، خادم‌الحسینی، سیداحمد و مهکویی، حجت (۱۳۹۹). تحلیل تقسیمات سیاسی - اداری استان گیلان بر اساس سازمان‌دهی سیاسی فضای کشور، پژوهش‌های مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، ۱(۱)، صص ۳۳۲-۳۱۷. https://journals.iau.ir/article_672698.html
- ۶۵) ولیقلی‌زاده، علی و یوسفی‌شاتوری، محمد (۱۴۰۱). بررسی و تحلیل مشکلات تقسیمات اداری - سرزمینی در ایران معاصر، پژوهش‌های جغرافیای سیاسی، ۷(۱)، صص ۲۲۶-۲۰۱. <https://doi.org/10.22067/pg.2022.73342.1101>
- 66) Agnew, J.A. & Muscara, L. (2012). Making political geography, Second Edition, New York.
- 67) Ahmadi Pour, Z. & Jafarzadeh, H. (2024). Investigation and Explanation of Factors and Sources of Tension and Conflict among Administrative Divisions Units, Political Geography Research, 9(1), 69-92. [Persian] <https://doi.org/10.22067/pg.2023.82656.1217>

- 68) Ahmadi Pour, Z. & Mirzaei Tabar, M. (2010). The Role of Sense of Place in the Organization of Political Space, *Geographical Environmental Planning Quarterly*, 12(2), 47-62. [Persian] <https://sid.ir/paper/130517/fa>
- 69) Ahmadi Pour, Z., Jafarzadeh, H., Pourtaheri, M. & Karimi, M. (2016). The Role of Administrative Divisions in Regional Development, *Geopolitics Quarterly*, 12(1), 60-82. [Persian] <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.17354331.1395.12.41.3.9>
- 70) Ahmadi Pour, Z., Rahnama, M. R. & Romina, E. (2011). The Role of the Administrative Divisions System in Iran's National Development. *Human Sciences Modares - Spatial Planning and Planning*, 15(2), 17-39. [Persian] https://hmsmp.modares.ac.ir/article_14242.html
- 71) Baluchi, M. & Lotfi, H. (2017). Investigation of the Administrative Divisions System in Iran: A Case Study of Semnan Province Towards Presenting a Scientific Model Based on Geographical Variables, *New Attitudes in Human Geography*, 10(1), 15-43. [Persian] <https://dorl.net/dor/20.1001.1.66972251.1396.10.1.2.6>
- 72) Benti, S., Terefe, H. & Callo-Concha, D. (2022). Managing the challenges of competing interests of different regions in setting the boundaries of neighboring urban areas: the case of Addis Ababa city administration and oromia regional state, *Ethiopia. Heliyon*, 8(10).
- 73) Damen Debagh, S. & Sajjadian, N. (2021). A Comparative Study of the Role of Place in the Impact of Economic Factors on Citizens' Happiness in Ahvaz Neighborhoods. *Sustainable Urban and Regional Development Studies*, 2(4), 69-94. [Persian] https://www.srds.ir/article_146344.html
- 74) Eslami Akandi, M., Ilanloo, M., Ebrahimi, L. & Bozorgmehr, K. (2021). Analysis of Sustainable Regional Development Strategies in Mazandaran Province. *Geography Quarterly*, 19(3), 119-134. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.27172996.1400.19.70.7.7> [Persian]
- 75) Fan, F., Dai, S., Zhang, K. & Ke, H. (2021). Innovation agglomeration and urban hierarchy: Evidence from Chinese cities. *Applied Economics*, 53(54), 6300-6318. <https://doi.org/10.1080/00036846.2021.1937507>
- 76) Hosseinzadeh Dalir, K. (2001). *Regional Planning*. Tehran: Samt Publications. [Persian]
- 77) Katila, P., Colfer, C. J. P., de Jong, W., Galloway, G., Pacheco, P. & Winkel, G. (2019). *Sustainable development goals*. Cambridge University Press.
- 78) Kavandi Kateb, A. & Hafeznia, M. R. (2021). Investigation of Factors Affecting the Organization and Management of Political Space in Countries of the World, *International Geopolitics Quarterly*, 17(2), 27-61. [Persian] <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.17354331.1400.17.62.2.5>
- 79) Khatam, S. & Ahmadi Pour, Z. (2023). Consequences of Political Space Management Fragmentation in the Tehran Metropolis. *Political Space Planning Quarterly*, 5(2), 92-115. [Persian] <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.26455145.2023.5.2.7.6>
- 80) Khatam, S. & Ahmadi Pour, Z. (2023). Influential Variables of Political Space Management in the Tehran Metropolis, *Geography Quarterly*, 21(2), 55-69. [Persian] <https://dor.isc.ac/dor/http://dor.net/dor/20.1001.1.27833739.1402.21.77.4.7>
- 81) Lowe, M., Adlakha, D., Sallis, J. F., Salvo, D., Cerin, E., Moudon, A. V. & Giles-Corti, B. (2022). City planning policies to support health and sustainability: an international comparison of policy indicators for 25 cities, *The Lancet global health*, 10(6), e882-e894.
- 82) Luo, J., Wang, Y. & Li, G. (2023). The innovation effect of administrative hierarchy on intercity connection: The machine learning of twin cities. *Journal of Innovation & Knowledge*, 8(1), 100293. <https://doi.org/10.1016/j.jik.2022.100293>
- 83) Meysaghi, S. M. & Ruhani Ghadikolaei, M. (2014). Principles of Spatial Organization of Urban Fabrics Possessing Distinctive Religious Elements. *Iranian Islamic City Studies Quarterly*, 15(1), 87-97. [Persian] <https://www.sid.ir/paper/177454/fa>
- 84) Mohammadi, M. (2000). Analysis of the Reciprocal Role of Endowment (Waqf) and Urban Planning: A New Strategic Physical Planning for the Development and Optimal Productivity of Endowments, *Fiqh and Principles Journal, Endowment: Eternal Heritage*, 30(1), 78-93. [Persian] <https://ensani.ir/fa/article/75457>
- 85) Mohammadshahi, H. R., Akhbari, M. & Bijani, A. (2020). Explaining the Necessity of Revising Political Divisions to Prevent Law Enforcement Management Crises with Emphasis on Geopolitical Capabilities, *Interdisciplinary Studies of Strategic Knowledge*, 10(29), 119-150. [Persian] https://journals.sndu.ac.ir/article_1054.html
- 86) Moradi, A., Azami, H., Papoli Yazdi, M. H. & Zarghani, S. H. (2024). Theoretical Analysis of the Role of Political Space Management Components on the Sustainability of Water Resources, *Geopolitics Quarterly*, 20(1), 109-138. [Persian] <https://doi.org/10.22034/igq.2024.181778>
- 87) Moser, S. & Côté-Roy, L. (2021). New cities: Power, profit, and prestige. *Geography Com-pass*, 15(1). <https://doi.org/10.1111/gec3.12549>

- 88) Mousavi, M. N. & Bayramzadeh, N. (2024). Spatial Analysis of the Trend of Regional Inequalities in Iran. *Geographical Information Journal*, 131(1), 105-125. [Persian] <https://doi.org/10.22131/sepehr.2024.2017054.3039>
- 89) Mousavi, S. M. & Badi'i, M. (2023). Explaining the Course and Trend of the Administrative Divisions System in Ancient Iran and Proposing Suggestions for the Current System, *Geography Quarterly*, 76(1), 131-156. [Persian] <https://dor.isc.ac/dor/http://dor.net/dor/20.1001.1.27833739.1402.21.76.7.8>
- 90) Nazari, R., Zain al-Abedin, Y., Khademolhosseini, S. A. & Mahkouyi, H. (2020). Analysis of Political-Administrative Divisions of Gilan Province Based on the Country's Political Space Organization, *Research on Studies of Planning Human Settlements*, 1(1), 317-332. [Persian] https://journals.iau.ir/article_672698.html
- 91) Noring, L., Ohler, L. P. & Struthers, D. (2021). City Government Capacity and Patterns in Urban Development Project Governance, *Urban Affairs Review*, 57 (5), pp. 1343-1371. <https://doi.org/10.1177/1078087419897808>
- 92) Nygrén, N. A. (2018). Scenario Workshops as a Tool for Participatory Planning in a Case of Lake Management, *Journal of Futures*, 24 (69), pp. 1-30. DOI:10.1016/j.futures.2018.10.004.
- 93) Pasandideh, M. & Ghaffari, M. (2022). The Impact of Divisions on Development in Razavi Khorasan Province, *Iranian Political Sociology Monthly*, 5(11), 1-11. [Persian] <https://doi:10.30510/psi.2022.292277.18866>
- 94) Pochmann, M. (2016). Broken Promises: Introductory Notes, in *The geopolitics of cities: old challenges, new issues*, editor: Renato Balbim. – Brasília, Institute for Applied Economic Research.
- 95) Rahemi, M., Mahkouyi, H., Khademolhosseini, A. & Shamsodini, A. (2020). Analysis of the Impact of Legal and Scientific Indicators of Spatial Division on Upgrading a County to a Province from the Perspective of People, Officials, and Experts, *Geography and Environmental Studies Quarterly*, 9(33), 21-36. [Persian] <https://sanad.iau.ir/Journal/ges/Article/978890/>
- 96) Raven, R., Sengers, F., Spaeth, P., Xie, L., Cheshmehzangi, A. & de Jong, M. (2019). Urban experimentation and institutional arrangements. *European Planning Studies*, 27(2), 258-281. Rowman & Littlefield Publishers. <https://doi.org/10.1080/09654313.2017.1393047>
- 97) Rodríguez-Bolívar, M. (2015) *Transforming City Governments for Successful Smart Cities*, Springer International Publishing Switzerland.
- 98) Schwarz, J. O., Ram, C. & Rohrbeck, R. (2019). Combining Scenario Planning and Business Wargaming to Better Anticipate Future Competitive Dynamics, *Journal of Futures*, 18 (75), pp. 1-19. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2018.10.001>.
- 99) Shi, L., Wurm, M., Huang, X., Zhong, T. & Taubenböck, H. (2020). Measuring the spatial hierarchical urban system in China in reference to the Central Place Theory, *Habitat International*, 105, 102264. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2020.102264>
- 100) Short, J. (2013). *An Introduction to Political Geography*. London; Routledge.
- 101) Skocpol, T. (2014). *State and Social Revolution*, Cambridge: Cambridge University Press.
- 102) Soja, E.W.(1974). A paradigm for the geographical analysis of political systems. In K.R. Cox, D.R. Reynolds & S.
- 103) Su, X. (2023). Building new cities in the Global South: Neoliberal planning and its adverse consequences, *Urban Governance*, 3(1), 67-75. <https://doi.org/10.1016/j.ugj.2022.11.002>.
- 104) Su, X. (2023). Building new cities in the Global South: Neoliberal planning and its adverse consequences, *Urban Governance*, 3(1), 67-75. <https://doi.org/10.1016/j.ugj.2022.11.002>
- 105) Vali Gholizadeh, A. & Yusefi Shatouri, M. (2022). Investigation and Analysis of Administrative-Territorial Division Problems in Contemporary Iran, *Political Geography Research*, 7(1), 201-226. [Persian] <https://doi.org/10.22067/pg.2022.73342.1101>
- 106) Willsted, E., Birchenough, S., Gilla, Andrew. & Simon, J. (2018). Structuring Cumulative Effects Assessments to Support Regional and Local Marine Management and Planning Obligations, *Journal of Marine Policy*, 17 (98), pp. 23–32. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2018.09.006>.
- 107) Yuan, C., Geng, C., Li, Z., Sheng, Y. & Lv, J. (2022). Administrative division adjustments and stock price comovement: Evidence from the city–county mergers in China, *China Journal of Accounting Research*, 15(2), 100235. <https://doi.org/10.1016/j.cjar.2022.100235>
- 108) Zarei, J. (2018). Explaining the Integrated Management Model for Sustainable Urban Regeneration of Deteriorated Fabrics: A Case Study of Ahvaz Metropolis [Doctoral dissertation in Geography and Urban Planning], Shahid Chamran University of Ahvaz. [Persian]
- 109) Zhao, R., De Jong, M. & Edelenbos, J. (2023). Will the true inclusive city rise? Mapping the strengths and weaknesses of the city ranking systems, *Cities*, 143, 104617. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2023.104617>